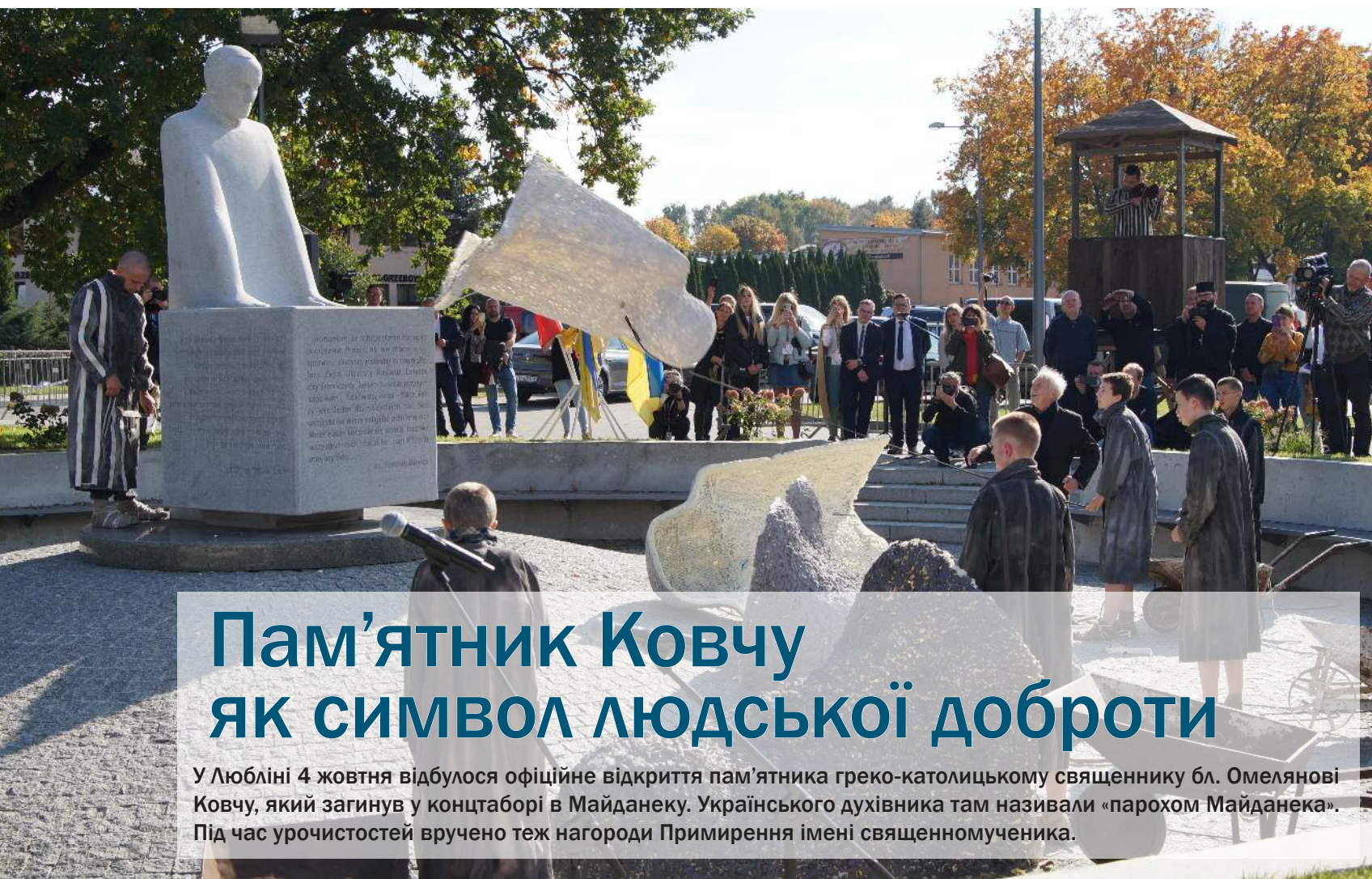

Наше Слowo

PIK LXVI № 41 (3348) ВАРШАВА, 10 ЖОВТНЯ 2021 РОКУ
ЦІНА – зл. 5 zł (VAT = 8%) – CENA NUMER INDEKSU 366609

УКРАЇНСЬКИЙ ТИЖНЕВИК TYGODNIK UKRAINSKI UKRAINIAN WEEKLY
Інтернет-версія газети www.nasze-slowo.pl ISSN 0027-8254

Пам'ятник Ковчу ЯК СИМВОЛ ЛЮДСЬКОЇ ДОБРОТИ

У Любліні 4 жовтня відбулося офіційне відкриття пам'ятника греко-католицькому священнику бл. Омелянові Ковчу, який загинув у концтаборі в Майданеку. Українського духовника там називали «парохом Майданека». Під час урочистостей вручено теж нагороди Примирення імені священномученика.

— Своім «неземним поглядом» на концентраційний табір священник Омелян показав, що пекло, яке було в Майданеку, можна пережити різними способами. Він сам відчував біль, виснаження, а все-таки намагався підтримати тих, хто постраждав і був приниженим. До тих, хто серед холодної байдужості потребував тепла та уваги, він приходив та втішав, — сказав глава Української греко-католицької церкви Святослав Шевчук, який очолив архиєрейську божественну літургію в люблінському римо-католицькому соборі св. Івана Хрестителя. Опісля молитви на території колишнього концтабору в Майданеку відбулося офіційне відкриття та освячення пам'ятника бл. Омелянові Ковчу.

Церемонію можна назвати нестандартною, оскільки розпочалася вона театралізованим дійством «Очікування». У драмі польського режисера Лешка Мондзика взяв участь скрипаль Львівської опери та учні мистецького ліцею з Любліна.

— Це найбільш зворушлива церемонія, в якій я коли-небудь брав участь. Тому хочو подякувати усім організаторам сьогоденної події, — зазначив під час відкриття міністр закордонних справ України Дмитро Кулеба, який зачитав листа від президента України Володимира Зеленського. У ході події були теж зачитані листи від глави Польської держави Анджея Дуди та маршалка Сейму Ельжбети Вітек. Серед гостей, присутніх на відкритті монумента, які взяли слово, були, зокрема, старший допоміжний єпископ Люблінської архієпархії Мечислав Цісло, мер Любліна Кшиштоф Жук, голова Комітету з вшанування пам'яті блаженного Оме-

ляна Ковча Іван Васюник, а також головний рабин Польщі Міхаель Шудрих. Пам'ятник заввишки майже три метри знаходиться на перетині Дороги мучеників Майданека з вулицею Цвинтарною біля входу до Державного музею Майданека.

На споруді польською, українською та на івриті виграйовано фрагмент листа о. Ковча до сім'ї, у якому священник просив родину не намагатися врятувати його з концтабору, де загинуло близько 78 тисяч людей: «Розумію, що ви боретеся за моє звільнення. Прошу вас нічого не робити. Тут ми всі рівні: поляки, євреї, українці, росіяни, латиші та естонці. З усіх присутніх я — єдиний священник. Тут я бачу Бога, який один для всіх нас, незалежно від наших релігійних відмінностей. Можливо, наші церкви різняться між собою, але в усіх царює той самий всемогутній Бог».

Робота над монументом тривала понад два роки. Його виготовлення фінансувалося з пожертв людей. Зокрема, ініціатори його зведення проводили громадську збірку. Після конкурсу з'ясувалося, що його виготовлять в Україні. «Гарно вийшло, що частина робіт проводилася в Україні та що цей монумент є спільним ділом української та польської сторін», — говорить о. Стефан Батрух, голова Фонду духовної культури прикордоння, який ініціював встановлення монумента. Автори концепції — скульптор із Києва Олександр Дяченко та архітекторка Марта Дяченко.

Отець Стефан Батрух пригадує, що за встановлення споруди у місті двічі голосували депутати міської ради. Раз — у 2016 році, коли вони вирішували, чи такий пам'ятник може з'явитися у міському просторі. Ще раз — у 2018-му,

після того, як обрали автора монумента. Постанова ради підкреслює, що о. Ковч є символом примирення та згоди між людьми.

«Його відкрите ставлення до кожної людини, незалежно від її національності та віросповідання, знайшло особливе вираження у складні роки війни. Під час свого перебування в німецько-фашистському концентраційному таборі в Майданеку Омелян Ковч зберіг дух жертвності. Він завжди був духовником і за свою непохитну позицію отримав прізвисько „священник Майданека“, — ідеться в обґрунтуванні постанови.

— Попри різні політичні приналежності, депутати міської ради одноголосно ухвалили рішення про будівництво пам'ятника, — зазначає греко-католицький парох із Любліна.

Нагадаємо, що у 2019 році президент України Петро Порошенко взяв участь у закладенні першого каменя монумента. Завершення пам'ятника відбулося 25 березня цього року, саме у 77-мі роковини смерті «пароха Майданека».

Після офіційного відкриття монумента відбулося теж вручення відзнаки ім. Омеляна Ковча. Щорічно капітула нагороджує нею осіб та установи, чії ініціативи посилюють процес примирення між віровизнаннями та народами. У Любліні з рук глави Української греко-католицької церкви Святослава Шевчука її отримали (від імені своїх організацій) організатори «Полум'я братерства» — голова Української скаутської організації в Польщі Пласт Олена Боднар-Потопник та голова Програмного руху дослідників в Об'єднанні польських гарцерів Матеуш Стахевич,

▲ Агнешка Голланд

▲ Отець Стефан Батрух

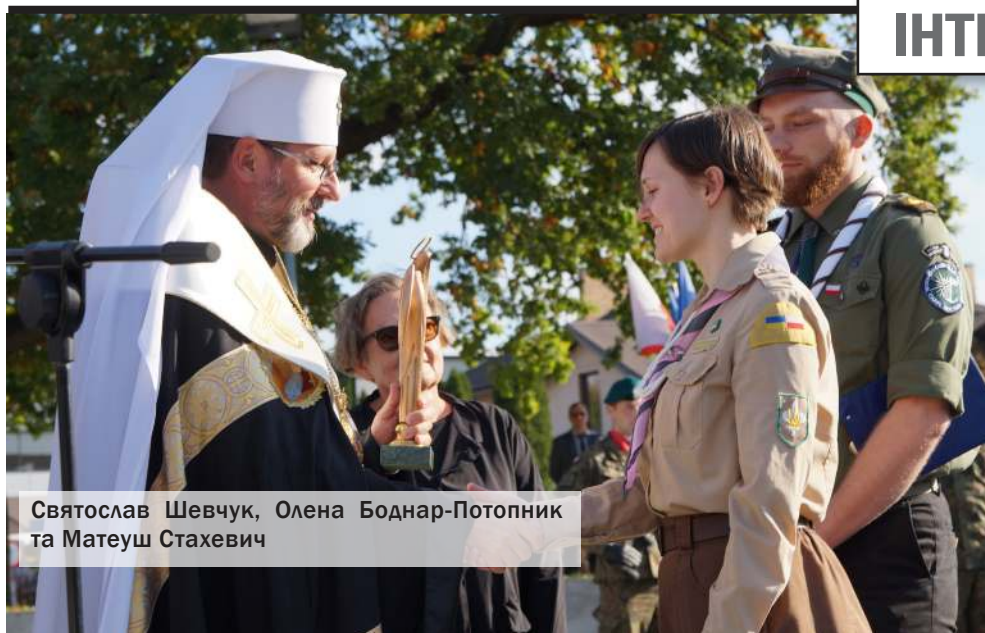
а також польська режисерка Агнешка Голланд.

— Важливо не лише поклонятися героям, але їх наслідувати. Моє покоління не переживало таких страшних речей, як злочин проти людства. Але як режисерка я намагалася згадати жертв цих злочинів у Польщі та Україні. І не лише для того, щоб показати злочинців та віддати належне жертвам та героям, а і тому, що я відчула, що людська жорстокість присутня у теперішньому житті, — зазначила Агнешка Голланд. Вона пояснила, що мова йде про те, що зараз відбувається на білорусько-польському кордоні щодо біженців. Цьогорічним лауреатом нагороди є теж український режисер Олег Сенцов, який раніше отримав її у Києві.

На завершення події у Любліні відбувся виступ дуету «Сестри Тельнюк» з Києва, які виконали мистецьку програму під назвою «Агнус Деї».

Отець Омелян Ковч (20 серпня 1884 — 25 березня 1944) був парохом у Перемишлянах поблизу Львова, у 1919-1921 роках — капеланом в Українській Галицькій армії. Від початку II Світової війни виступав проти переслідування людей різних національностей, зокрема християн та рятував євреїв. Також відвідував їх у гетто та заборонив своїм парафіянам брати участь у антиєврейських акціях. Його ув'язнили у 1942 році і відправили до концентраційного табору в Майданеку, де він помер 25 березня 1944 року. 27 червня 2001 року у Львові папа римський Іван Павло II проголосив його блаженным мучеником Греко-католицької церкви. ■

Павло ЛОЗА
Фото автора статті

Святослав Шевчук, Олена Боднар-Потоппник та Матеуш Стахевич

ІНТЕРВ'Ю

Фото автора статті

«Коли хтось робить все проти тебе, ти ще більше віддаєшся справі»

Розмова з Оленою Боднар-Потоппник, головою Української скаутської організації в Польщі – Пласт

Пластуни є одними з лауреатів цьогорічної нагороди імені бл. Омеляна Ковча. Організація отримала її як співорганізатор акції «Полум'я братерства» (її партнерами були польські гарцери, — ред.), ідея якої — не лише встановлення свічок на могилах бійців Української Народної Республіки. Її мета також — будівництво добрих відносин між поляками та українцями. Чому інформацію про таку важливу ініціативу було оприлюднено лише в останній момент, кілька днів до 14 серпня, коли ви її проводили?

Це виникало перш за все з того, що деякі середовища атакували організаторів «Полум'я братерства». Проте атаки, як б сказала, були «внутрішнього характеру». Вони не були направлені безпосередньо на нас. Були листи, у яких нас звинувачували зокрема у тероризмі. Проте ми вирішили, що не будемо приділяти їхнім адресатам яку-небудь увагу. Адресати, тобто особи та організації, які писали листи, прийняли стратегію, щоб звертатися безпосередньо

до гарцерів. До них потрапляли листи та мейли про те, що наша акція є пропагандистською і антипольською. Що ми пробуємо «вибілити» Україну, що нашою метою є те, щоб забути про Волинь. У них йшлося багато про Пласт, про зв'язки організації з підпіллям (у минулому, — ред.), про те, що діяльність Пласту була заборонена у час II Речі Посполитої, що ми хочемо маніпулювати гарцерами. Автори листів поширювали дезінформацію та сіяли сумніви серед гарцерів: чи дійсно польські скаути добре роблять, що долучаються до акції «Полум'я братерства».

Догадуюсь, що у порівнянні з минулим, через такі дії зараз зменшилася кількість міст у Польщі, у яких відбулася акція...

Ймовірно. Ще тільки скажу про один аспект. Важливим було й те, що наші партнери з Програмного руху дослідників в Об'єднанні польських гарцерів (Związek Harcerstwa Polskiego) абсолютно нас підтримували та постійно під-

тримують. З ними була чітка ситуація. З іншого боку ми не мали прозорої ситуації щодо підтримки нашої ініціативи головним керівництвом Об'єднання польських гарцерів (ОПГ). Просто деякий час тому в ОПГ помінялося керівництво. Звичайно, що вони нас не критикували, однак ми не відчували себе впевненими. Ми не знали, чи у ситуації поширеної атаки несприятливих для нас середовищ та більш суперечливих подій навколо акції, будемо надалі могли розраховувати на їхню підтримку. Це теж був момент, який нас сповільнював у діях. У результаті через ці листи ми вирішили контактуватися у справі проведення акції з людьми у регіоні, які в попередні роки долучалися до «Полум'я братерства». До громадськості з інформацією ми вирішили вийти лише перед акцією. І якщо питаєш, чи ця ситуація послабила саму акцію та нас, відповідь звучить — так, послабила.

Яким чином?

Напевно, медійно. Міцною стороною нашої акції була присутність інформації про неї та про організаторів у медіа, а також наша активність у фейсбуці. Цього року ми зменшили присутність у соцмережі.

Я сам помітив, що коли збирав фото до тижневика уже після проведення акції, таких світлин було обмаль навіть на фейсбук-сторінці — Plomien Braterstwa — Полум'я Братерства. Відмовлялися публікувати фото й ті організатори в містах, у яких на акції не було гарцерів.

Можливо є міста, села, де акція уже проводиться поза Пластом і організовують її різні активісти на локальному рівні. Це, до речі, є позитивним явищем. Щиро кажучи, це є теж одна з цілей акції, щоб люди самі на місцях вшановували українських воїнів. З іншого боку, я теж не дивуюся, що хтось боявся оприлюднити інформацію про свою участь у відзначеннях на цвинтарі 14 серпня.

А щодо самих гарцерів... Фонд «Волинь пам'ятаємо!» (Fundacja «Wołyń Pamiętamy!»), товариство «Табір Великої Польщі» (Stowarzyszenie Obóz Wielkiej Polski) та товариство «Польща свободи» (Stowarzyszenie Polska Wolności) написали відкритого листа голові Об'єднання польських гарцерів, щоб в негайному режимі заборонив членам ОПГ в'їзати однострій та йти на цвинтар цього дня. По гарцерських відділеннях (chorągwiach) лист сильно резонував. Я сама боялася ситуації, що десь у малій місцевості на кладовищі, де збереться 3-4 гарцери, можуть прийти якісь радикали і скаути будуть мати неприємності. На жаль, адресатам цього відкритого листа цього року вдалося послабити акцію, проте її не зупинити.

...цього року. А через рік?

Думаю, це теж не вдасться. Деякі середовища — явно антиукраїнські, проросійські — так сильно реагують на нашу акцію, яка спрямована на поєднання, що нас це ще більше мобілізує. Можливо, з часом наша мотивація та деяких осіб, залучених до «Полум'я братерства», зменшилася б. Однак коли хтось робить все проти тебе, ти ще більше віддаєшся справі. Тому ми не думаємо припиняти цієї акції. Ми самі після цьогорічної події побачили багато коментарів, зокрема на фейсбуці, які були ненавистницького змісту або у яких навмисне маніпулювалося історією. А наша організація має таку політику, що не входимо у дискусію з такими коментаторами, тільки видаємо їхні голоси з нашої фейсбук-сторінки. Тим самим ми не зупиняємо своїх дій і надалі проводитимемо акцію «Полум'я братерства». Задумуємося зараз над форматом, бо бачимо, що акція переходить у більш локальний вимір. Після перших двох едіцій ця подія вписалася в календарі заходів локальних спільнот. І, по суті, нам на цьому залежало. Щоб люди пішли на цвинтар та вшанували пам'ять українських борців. ■

Павло ЛОЗА

ПОГЛЯДИ

Разом проти течії

Отець митрат БОГДАН ПАНЧАК, віцекеректор Митрополичої духовної семінарії УГКЦ у Любліні

Моя стаття про стосунки між діаспорними українцями і четвертою хвилею еміграції, надрукована в «Нашому слові» в 2008 році («Україна і діаспора. „Неполітична еміграція” і „дух замкненої спільноти”», № 17, 27 квітня 2008), закінчувалась словами: «Для всіх ново-прибулих громадян України, не тільки етнічних, але й політичних українців, які не виїхали з батьківщини з твердим наміром чимшвидше асимілюватися, українські діаспорні організації мусять стати середовищем, в якому знайдуть для себе місце і куди внесуть нове життя. Memento* для всіх, зокрема для Цер-

*Memento — пам'ятка (ред.).

ков, повинні стати слова про „виразний дух замкненої спільноти”. Замкненою спільнотою була якась українська парафія в США, куди «поволілася одного дня в надії трошки розсіяти обложну темну хмару, що знай з дня на день випікала голову» героїня «Польових досліджень з українського сексу» Оксани Забужко. Після служби люди збиралися гуртами на ганку, керуючи «цікаві позирки на чужинку», були «витрішки, смішки, перемовляння, обмін новинами». Люди «приходили як на свого роду вечірку — to socialize, і молитися в них перед очима було якось непристойно». Героїня констатує однозначно: «релігія, зробившись соціальним інститутом, зійшла на пси».

Спонукою, щоб вернути до тексту, написаного 13 років тому, був категоричний висновок, який Марко Сирник сформулював наприкінці своєї статті, присвяченої питанням освіти: «Не можемо будувати свого майбутнього на мігрантах з держави Україна! Наше майбутнє — це наші діти! Наші вчителі! Наші священники! Наші редактори, в тому числі і в «НС»! Ті, які розуміють, для чого ми тут є, і звідки взяли!» («Навчання української мови в Польщі

2021, або Освіти портрет без прикрас», «НС», № 32, 8 серпня 2021).

Від кільканадцяти років майже в кожному різдвяному і великодньому посланні єпископів Української греко-католицької церкви в Польщі згадується про трудових мігрантів, заохочуючи їх включитися в життя парафій. Водночас владики закликають греко-католиків з Польщі, щоб відкрили для братів і сестер з України двері своїх установ, а насамперед — серця. В червні 2016 року, коли внаслідок війни з Росією і економічної кризи еміграція з України стала ще більшою, оприлюднено «Звернення владик УГКЦ в Польщі до заробітчан з України, які знайшлися на території Перемисько-Варшавської митрополії». Висловивши радість з присутності побратимів з України у храмах, єпископи написали, що усвідомлюють, що для «Греко-католицької церкви, для мирянських організацій та для всіх українців, які народилися і живуть в межах Польщі» поява сотень тисяч іммігрантів є «одночасно великим даром і ще більшим викликом». Для ієрархів новоприбулі є «нашими братами-сестрами, яких ми зобов'язані прийняти з відкритими руками та гарячими серцями у наших парафіяльних спільнотах». Владикам, насамперед єпископові Вроцлавсько-Гданської єпархії, довелося засновувати нові осередки душпастир-

ської опіки, перш за все в центральній Польщі. Хто в них служить? Ні, не «наші священники», бо якихось «запасних» не було, щоб з дня на день їх послиати в кільканадцять нововідкритих — завдяки гостинності з боку Римсько-католицької церкви — станиць.

Категорія «нашості» є чужою для Церкви. Хто в християнському світі внутрішньо не погоджується з цією правдою, той змушений змиритися з дійсністю тоді, коли альтернативою для «нашого» священника є закритий храм. УГКЦ в Польщі «наздогнала» вже західну діаспору. З 13-ти семінаристів лише два народилися в Польщі. А до Австралії і Німеччини не лише священники, а й єпископи прибули нещодавно з України. Про Церкву, яка визначальним критерієм ставлення до людини зробила б місце її народження, справді можна би сказати, що «зійшла на пси».

Від кількох років льодовики в Альпах вкривають гігантськими шматками світловідбивного брезенту, щоб уповільнити їхнє танення. До цієї відчайдушної спроби протидіяти глобальному потеплінню можна порівняти все, що робиться задля збереження національних і конфесійних меншин перед асиміляцією. Чим менше непотрібних поділів творитимемо між нами, тим легше буде нам плисти проти течії. ■

ГРОМАДСЬКІ ВІСТІ

Ювілейний «JarmaRock FEST» 2021

Уже відомо дату проведення цьогорічного Молодіжного ярмарку у Гданську «JarmaRock FEST». Фестиваль заплановано на 19-21 листопада. Цього року наймасштабніша українська молодіжна музично-театральна подія відбудеться уже 45-й раз. Минулого року «JarmaRock FEST» через карантинні обмеження пройшов у онлайн-форматі. Цьогорічний має відбутися за участі публіки у клубі «B90» у Гданську. Про інші подорообиці та програму фестивалю будемо інформувати невдовзі. Інформація про подію буде оприлюднена також на фейсбук-сторінці Ярмарку (45. JarmaRock FEST)

Рейд та інші пластові події

Фото з фейсбук-сторінки «Пласт Люблін»

14-17 жовтня пластуни організовують гірську мандрівку — Крайовий пластовий рейд. Маршрутом цьогорічного рейду будуть гори Рудави-Яновицькі (Rudawy Janowickie) та Карконоші (Karkonosze). Це чергова ініціатива, яку восени організовує Українська скаутська організація в Польщі — Пласт. 2-3 жовтня у Варшаві пластуни провели вишкіл для юнацьких виховників. Тижнем раніше, 26 вересня, пластуни з Любліна відкрили «новий рік» (на фото). У події в Любліні взяли участь члени та прихильники організації та вкотре приєдналися до акції пластуни з Ряшева. Натомість у перші вихідні вересня члени скаутської організації зустрілися на природі у пластовій оселі в Мриглодах-Любичьких (Підкарпатське воєводство). Це була нагода не лише разом згадати пластове літо, але теж впорядкувати територію оселі. Такі вересневі зустрічі пластуни у Мриглодах відбуваються вже другий рік поспіль.

Відновлення міжнародного залізничного сполучення між Польщею та Україною

10 жовтня Укрзалізниця відновлює міжнародні залізничні сполучення з Польщею. Про це повідомляється на фейсбук-сторінці «Przemyśl InterCity» та офіційному сайті Укрзалізниці. «Це стало можливим завдяки угоді між українською та польською сторонами та співпраці керівництва державних залізниць. Відновлення зв'язків дозволило польському уряду прийняти постанову, яка виключає Україну з обмежень пандемії, які діяли до 30 вересня», — повідомляється на фейсбук-сторінці «Przemyśl InterCity». Квитки є у продажі від 1 жовтня. Їх можна придбати на сайті booking.uz.gov.ua та у касах вокзалів. Нагадаємо, що в середині червня цього року щодо відновлення залізничного сполучення з Україною перемиські економічні, туристичні та громадські організації звернулися до прем'єр-міністра Польщі. Одним з авторів петиції був перемішлянин Маріуш Петро Сидор. Українець представляє рух «Міст — багатокультурний музей Перемішля». Авторам вдалося зібрати понад 1200 підписів під петицією.

Концерт традиційних українських історичних пісень у Варшаві та Гданську

8 жовтня (19:00) в Українському домі у Варшаві відбудеться концерт традиційних українських історичних пісень, фольклору, а також суміжних жанрів у виконанні Юрія Фединського. Музикант також розповість про культуру та історію України через її найвизначніших поетів, державних діячів та сліпих співаків, продемонструє, яким сьогодні може бути традиційний кобзар. Два дні опісля, 10 жовтня, він буде у Гданську, де виступить у Конкattedральному соборі св. Варфоломея і Покрови Пресвятої Богородиці. Початок концерту — 11:30 після літургії.

Юрій Фединський відвідає Варшаву та Гданськ під час свого європейського Кобзарського туру: Польща, Німеччина, Франція, Італія, Чехія, Австрія, Угорщина, Словаччина. Запрезентує втрачені національні інструменти України: традиційний торбан, бандуру та кобзу.

Юрій Фединський народився у США. У віці тридцяти років переїхав жити в Україну. Протягом останніх 12 років бандурист і композитор працював над відродженням традиційного українського торбану (по-іншому — панська бандура), бандури та кобзи після спроб радянської влади стерти всю пам'ять про інструменти, гравців та традиції, пов'язані з ними. Оскільки було дуже мало передано інформації теперішнім поколінням, завдання відродити традиції інструментального мистецтва, гри та професії для поширення такої музики було дуже складним. Багато років було витрачено на дослідження існуючих інструментів у музеях та з історичних фотографій. Юрію довелося вивчати інструментальне виробництво, а також проводити експерименти, щоб створювати професійні приклади інструментів.

Набір до українського хору «Вирій»

Фото з фейсбук-сторінки Ганни Текучевої

Ганна Текучева — музикантка родом з Луганщини, відома в українській громаді своїми вокальними виступами, зокрема на «Ярмарку» в Гданську, оголошує набір до аматорського хору для дорослих. Про це інформує фейсбук-сторінка «Домівка Гданськ».

«Любиш співати? Тобі подобається виступати перед публікою? Хочеш знайти нових друзів? Якщо відповідь на ці питання «так», будемо раді, якщо ти приєднаєшся до нашого українського хору «Вирій» у Гданську», — повідомляє керівниця колективу, яка зазначає, що «вік та музична освіта не мають значення». Хор був створений декілька років тому. Його дебютний концерт відбувся у травні 2019 року. Крім концертів, його хористи брали участь зокрема у флешмоб-коляді, де в одному з торгових центрів у Гданську українці заспівали композицію «Щедрик». Також з нагоди Нового року та Різдва хор організував у фейсбуці святковий мініконцерт з колядами. Натомість навесні цього року взяв участь у поетично-музичному концерті «Подих весни» у Гданську.

Щоб долучитися до хору «Вирій», треба надіслати запис свого співу до Ганни Текучевої у приватні повідомлення на фейсбуці (Hanna Tiekuczeva) або на пошту atecuczeva@gmail.com. Участь у колективі є безкоштовною.

Першу репетицію заплановано на 7 жовтня (18:30), яка буде поєднана з прослуховуванням. Репетиції проходять щочетверга о 18:30-20:30 за адресою: Starowiejska 15/16, Dom kultury Gama GAK у Гданську.

Зустріч представників українських громадських організацій з Кракова

Фото з сайту Генконсульства України у Кракові

28 вересня за сприяння та участі генерального консула України у Кракові у приміщенні консульства відбулась чергова робоча зустріч членів Конфедерації українських громадських організацій міста. Про це повідомляє Генеральне консульство. У ній взяли участь голова краківського гуртка Об'єднання українців Польщі Андрій Олійник, співзасновниця і членкиня фонду «Зустріч» Олександра Запольська, співзасновниця Фонду масових видовищ Надія Мороз-Ольшанська, голова Фонду українсько-польської співпраці «U-Work» Рафал Грабовський, головна редакторка українського порталу «UAinKraKow» Ольга Менько, голова фонду «Центр освіти і творчості — EDU&ART» Іванна Чайковська, заступник голови фонду «Активна інтеграція» Микола Ганюшкін. Під час розмови обговорювали різні теми, зокрема можли-

вості реалізовувати спільні проєкти за участі громади. Говорили також про протидію інформаційній війні, яка ведеться Росією проти України, підвищення свідомості й правової обізнаності мігрантів з України, а також популяризування української мови, культури, мистецтва, традицій.

У крові українця, що помер у Польщі, не знайшли наркотиків

Повертаємось до справи Дмитра Никифоренка. Токсикологічна експертиза не виявила слідів наркотичних речовин у крові загиблого після затримання поліцією у Вроцлаві. Про це 26 вересня повідомило видання «Газета Виборча». Як повідомляє видання двоюрідна сестра хлопця, раніше поліція, допитуючи родичів потерпілого, намагалась схилити їх до визнання того, що Дмитро вживав наркотики.

Про те, що у крові українця були наркотики, сказав 12 вересня під час протесту біля воєводської поліцейської дільниці у Вроцлаві речник поліції Нижньої Сілезії підкомісар Каміль Ринкевич.

«Маємо результати розтину, які показують, що чоловік був під впливом наркотиків, що могли спричинити його смерть», — говорив Каміль Ринкевич. Однак вже тоді мало хто вірив у таку причину смерті українця. Після публікації «Газети Виборчої» відомо, що ці слова були брехнею. Крім того, розслідування цієї справи було перенесено з прокуратури міста Свідниці до регіональної прокуратури у Щеціні.

«Я намагаюсь зрозуміти це рішення, але мені важко це вдається. Ба більше, я ознайомився зі справою і можу ствердити, що слідство йшло справно згідно з процедурою та у відповідному темпі», — коментує ситуацію видання адвокат родини потерпілого Кшиштоф Будніка. Він має сумніви щодо того, чи щецинська прокуратура зможе ефективно розслідувати дії поліції у Вроцлаві.

Нагадаємо, що на початку вересня «Газета Виборча» повідомила деталі смерті двадцятип'ятирічного українця, котрого затримала вроцлавська поліція. Інцидент трапився 30 липня. Тоді уродженець Немирова Вінницької області Дмитро Никифоренко повертався додому після зустрічі з друзями, перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння. За словами водія автобуса, в якому їхав хлопець, він поводитися неадекватно: вдярявся головою об скло, говорив сам із собою. Водій висадив його на зупинці та викликав швидку. Лікарі натомість подзвонили до поліції. Опісля українець опинився у вроцлавському витевезнику, де помер. За даними польського видання, правоохоронці застосовували проти хлопця невинувдане фізичне насильство: бризкали в обличчя перцевим газом, били та душили. Доказом цього, як додає видання, є відеозапис камери спостереження.

Паралельно справою займаються українські правоохоронці, а саме окружна прокуратура Вінниці. У середині вересня вони розпочали проводити власні експертизи для встановлення можливої смерті свого земляка.

Успіх українських та польських лікарів

Українські лікарі, які навчалися трансплантології у Сілезькому центрі серцевих захворювань у Забжі (Сілезьке воєводство), разом зі своїми польськими колегами успішно провели першу в Україні трансплантацію легенів. Про це пише Польське радіо.

Операція відбулась 21 вересня в академічній лікарні Львова. Трансплантацію 57-річному пацієнту, що страждав від незворотного ушкодження легенів, провели лікарі з України та Польщі. Як пише видання, чоловік не виходив з дому кілька років, а жив завдяки постійній оксигенотерапії. Пересадка була єдиним порятунком. А вже за кілька днів чоловік здійснив свою першу прогулянку лікарняним коридором, міг повніст дихати і зараз проходить інтенсивну реабілітацію.

«Це наш польський і заїжеський внесок у розвиток польсько-українського поєднання та допомогу сусідам, які цього потребують. Я дуже щасливий і пишаюся своєю командою — провідною в країні та одним із лідерів у Європі з погляду кількості та якості трансплантацій серця та легенів у дорослих та у дітей», — цитує Польське радіо польського кардіохірурга, професора Маріана Зембалю.

У Сілезькому центрі серцевих захворювань протягом пів року навчалося 35 українських лікарів, пов'язаних із лікарнею у Ковелі на Волині та академічною спеціалізованою лікарнею у Львові.

Опрацював на основі повідомлень **Павло ЛОЗА**
Більше новин шукайте на сайті: nasze-slowo.pl

Українські автори у короткому списку «Ангелуса» 2021

16 жовтня у Вроцлаві вже шістнадцятий раз буде вручена літературна премія «Ангелус». Хто з семи номінантів виявиться автором найкращої прозової книги 2020 року та отримає славу і 150 тисяч злотих? Сподіваємось, Катерина Бабкіна, Петро Яценко або Володимир Рафеєнко – тобто один (або одна) з трьох українських авторів, номінованих цього року на престижну нагороду.

Центральноевропейська літературна премія «Ангелус» — це відзначення, яке щорічно вручають письменникам родом із Центральної Європи, чий прозові твори перекладені на польську мову. У цих творах автори повинні розкривати сучасні теми, змушують задуматись та поглиблюють знання читачів про інші культури.

До складу журі входять видатні літературознавці, критики, поети та дослідники літератури, а очолює його відомий український письменник, журналіст і перекладач Микола Рябчук.

Слід зазначити, що українці до цього часу тричі ставали лауреатами премії. Вперше це був Юрій Андрухович з книгою «Дванадцять обручів» у 2006 році, вдруге — Оксана Забужко з романом «Музей покинутих секретів» у 2013-му, втретє — Сергій Жадан зі збіркою оповідань «Месопотамія» у 2015-му.

Впродовж попередніх років найкращими журі визнавало книги балканських письменників. У 2019 році лауреатом премії став болгарський письменник Георгі Господинов за роман «Фізика смутку», а у 2020-му Горан Войнович за роман «Югославія, моя

▲ Володимир Рафеєнко

▲ Катерина Бабкіна

▲ Петро Яценко

батьківщина». Однак цього року жоден балканський автор не потрапив у фінал літпремії. Проте серед номінантів є один роман з Литви, один — з Росії та дві книги, написані польськими авторами.

Варто також згадати про супровідний Приз глядацьких симпатій імені Наталії Горбаневської. До 15 вересня можна було проголосувати за обрану книгу на сайті премії. Переможець призу отримає тримісячну стипендію у Вроцлавському домі літератури.

Перша з номінованих книг українських авторів — «Мій дід танцював краще за всіх» письменниці Катерини Бабкіної (родом з Івано-Франківська, яка тривалий час проживає і творить у Києві) — це збірка дванадцяти оповідань, об'єднаних в одну тему. У книзі йдеться про однокласників, які вперше зустрічаються в рік незалежності України і стають друзями на довгий час.

Письменниця визнає, що цікавить її перш за все те, що сформувало сучасних українців такими, які вони є зараз. Тому у своїй творчості вона досліджує минуле за допомогою використання особистих історій. У цій невеликій за

розміром книзі Бабкіна піднімає безліч важливих для українського суспільства тем, таких як Друга світова війна, Голокост та Голодомор. Однак сучасні мотиви, наприклад, гомофобія чи війна на Сході України також присутні на сторінках збірки. Аж важко повірити, що письменниця вмістила так багато на лише 144 сторінках.

Слід згадати, що твір, крім номінації до «Ангелуса», потрапив також у 2020 році у короткий список Українсько-єврейської премії «Зустріч».

Війна на Донбасі — тема, яка зустрічається у кожній з номінованих книг наших авторів. Але, якщо в Катерини Бабкіної це лише один із сторонніх мотивів, в авторів «Магнетизму» і «Довгих часів» — це основа сюжету.

Петро Яценко (родом зі Львова, живе у Києві) — автор десяти романів, а номінація до «Ангелуса» — не перший великий успіх автора. «Магнетизм» — книга, яка також увійшла до довгого списку «Книги року BBC-2020».

За сюжетом роману головна героїня «Магнетизму» Марія Гай, на прізвисько Гайка, тікає з окупованого Донецька в Київ. У Марії особлива здібність —

вміння бачити минуле металевих речей, лише доторкнувшись до них. Проте історія Гайки — лише привід, щоб представити і описати справжніх героїв роману — Донецьк і Київ.

У книзі дуже чітко представлений взаємозв'язок: місто — людина та непогано розкрита тема відповідальності людей за міста, в яких вони проживають.

Художня проза Петра Яценка наповнена фантастичним реалізмом та глибокою метафорикою.

Мотив війни на Сході України — основа також третьої з відзначених книг — роману «Довгі часи», написаного Володимиром Рафеєнком. Автор родом з Донецька, де проживав до 2014 року. Однак, коли збройний конфлікт просувався далі, письменник вирішив покинути рідну землю і переїхати до Києва.

До 2014 року Рафеєнко писав лише російською, а після переїзду до столиці у 2018-му з'явилася його перша книга українською «Мондегрін. Пісні про смерть і любов». Але ще перед тим він став відомим саме завдяки книзі «Довгі часи». Іронія долі в тому, що втрата рідної домівки призвела до створення книги, яка прославила письменника по всій Україні.

«Довгі часи» — книга, яка в своєрідний спосіб поєднує реальність з ірреальністю. «Це казка для дорослих; страшна, моторошна і місцями смішна», — стверджує автор.

Котрий з номінованих творів має найбільший шанс отримати премію? Змістовні, але вражаючі оповідання Катерини Бабкіної? А може, художні спроби осмислення військового конфлікту на Донбасі Петра Яценка або Володимира Рафеєнка? Безсумнівно, журі чекає нелегке рішення, результати якого ми дізнаємося вже через тиждень. ■

Олена ЦІКУЙ

Усі фото з фейсбук-сторінок авторів

Фото - Скі Випих. З фейсбук-сторінок фестивалю

Рівність не падає з неба

Образ жінки в історії та культурі дуже неповний — так вважають польські та українські інтелектуалки, учасниці дискусії «Час історії. Порозмовляймо про історії жінок». Це вже друга зустріч, що відбулася в межах вроцлавського фестивалю Польсько-українська фемінатива.

«Історія» (англ. herstory) — це науковий напрямок, де історію досліджують і вивчають з феміністичної точки зору, підкреслюючи роль жінки. І саме такий підхід допомагає повернути їй властиве місце.

Історикиня, науковиця та громадська діячка Оля Гнатюк відзначила, що лише з другої половини XIX століття можна говорити про емансипаційні явища серед українських жінок. При чому ті процеси в Україні та Польщі відбувалися більш-менш у той самий період і з такою самою інтенсивністю. Загалом емансипантки походили з селянського середовища. У випадку України можна говорити про сильні особистості на кшталт Оль-

ги Кобилянської чи Лесі Українки. Але когорта чудових авторок та мисткинь згодом «стер» з поверхні землі комунізм: «Сила, з якою стерли пам'ять про жінок, вражає», — зазначила Оля Гнатюк. Символічно, що в антології Юрія Лавріненка «Розстріляне відродження», яка вийшла наприкінці 50-х років немає жодної жінки. В Україні жінка-авторка часто мусила ховатися під псевдонімом. Тому в літературі маємо Олену Пчілку, Ганну Барвінок, Дніпрову Чайку, Марку Вовчка чи Грицька Григоренка. В останньому випадку письменниця Олександра Євгенівна Судовщикова-Косач вибрала псевдо, щоб до її текстів не ставились як до легкої жіночої белетристики. В інших

ситуаціях псевдонім або кількаразова зміна ідентичності рятували життя. Оля Гнатюк, коментуючи свою книжку з 2015 року «Відвага і страх», зауважила, що там є багато жіночих історій. У праці про складне минуле, крім жіночої перспективи, авторка, показуючи українок, польок та єврейок, водночас намагалася уникнути ідеологізації, якою завжди буде писання з однонаціональної позиції. Оля Гнатюк підкреслила також, що нині фемінізм не є ліком, який принесе загальне щастя. Він сам не має сили змінювати світ. При тому в українській дійсності він сильно співпадає з постколоніалізмом. Символічною постаттю для цього явища і польсько-української історії є тут історія Анни Валентинович (дівоче Любчик). Народилася на Волині, а потім стала іконою польської «Солідарності». Як важлива постать в історії, вона згодом з неї зникає. Так само її біографію повністю «чищать» від українськості, хоч Валентинович й сама не хотіла про це розповідати. За словами Олі Гнатюк, тут слід запитати, чому так діялося: «Ми мусимо пам'ятати про те, що відбувалося у післявоєнній Польщі і якими насильницькими практиками багатонаціональну спільноту перетворили у однорідну», — сказала Оля Гнатюк. У випадку Анни Валентинович це означало брак місця для її подвійної ідентичності, розповіді про довоєнне і воєнне жайття.

Професорка Національної академії наук України Тамара Гундорова про роль жінки в українській історії розповіла на прикладі Ольги Кобилянської. Письменниця в одному зі своїх феміністичних виступів говорила, що природа, крім права на життя, так само як чоловікові, дала їй право самореалізації. У цьому мисленні чоловік стає товаришем, який, функціонуючи

у спільноті, це право розуміє і сприймає. Тамара Гундорова підкреслила, що за останні 30 років саме жінки зробили українську історію сучасною, стаючи видимі у політиці, культурі та інших сферах. До цього жінка довго була позбавлена суб'єктності, права говорити, була зведена до рівня сексуального об'єкту, матері чи господині: «У нашому світі марно говоримо про гендерну рівність. Йдеться про рівність, яка не падає з неба, не дається від Бога. Ця рівність виборюється, твориться і пропонується. Вона є справою нашої відповідальності», — відзначила Тамара Гундорова.

У свою чергу польська науковиця, феміністка та громадська діячка Малгожата Ткач-Янік звернула увагу на факт, що жіноча ідентичність дуже часто програє в порівнянні з іншими. Жінки ідентифікують себе національно чи політично, але не конче як група саме жінок. Важливий елемент становить тут й відсутність жінок у писаній та матеріальній історії. Щоб переконатися у цьому, вистачить порахувати кількість «жіночих» пам'ятників чи табличок з назвами вулиць у якомусь конкретному місті. Як зробити, щоб рівність статей поширювалася? На думку Малгожати Ткач-Янік, це не проста справа. Жінки після війни потрапляли у парламенти різних держав, але нині надалі часто треба це регулювати правовими гарантіями: «Тут немає кращої ідеї, як освіта, праця і трансфер знань», — підсумувала Малгожата Ткач-Янік. ■

(Всі дискусії, які відбувалися від серпня до жовтня в межах фестивалю, можна послухати на фейсбук-сторінці Польсько-української фемінативи).

Григорій СПОДАРИК

УКРАЇНА

Зеленський приборкує олігархів?

Олігархів порахують —
ухвалено закон про реєстр

23 вересня Верховна Рада України ухвалила президентський закон про деолігархізацію, який, на думку авторів, має обмежити вплив олігархів на політичне життя та бізнес в Україні. Він запрацює через пів року після підписання та опублікування і діятиме 10 років.

Закон передбачає, що Рада національної безпеки та оборони (керівником якої є президент) включатиме особу до реєстру олігархів за наявності трьох із чотирьох ознак:

- значний вплив на засоби масової інформації;
- участь у політичному житті;
- бенефіціарне володіння компанією-монополістом;
- статки понад 1 млн прожиткових мінімумів (близько 83 млн доларів).

Раніше РНБО заявляла, що в Україні таких осіб може бути щонайменше 13.

Рада нацбезпеки і оборони формуватиме та вести-ме реєстр олігархів, а також забезпечуватиме відкритий доступ до нього. Якщо особу визнають олігархом, вона не зможе фінансово підтримувати політичні партії напряму чи через інших осіб, а також брати участь у купівлі об'єктів великої приватизації. Крім того, олігархи повинні подавати такі самі декларації, як і держслужбовці за законом «Про запобігання корупції». Олігарх також мусить брати обов'язкову участь у засіданні РНБО, де ухвалюватиметься рішення про включення його в реєстр, а члени РНБО зобов'язані будуть аргументувати, чому вони відносять людину до олігархів.

У законі також передбачили наслідки для тих, хто контактуватиме з олігархами, зокрема, мова йде про посадових осіб. Вони після спілкування з олігархом або його представником не пізніше, ніж на наступний день мають заповнити на сайті РНБО декларацію про це. «Контактом» з олігархом вважається зустріч і розмова, зокрема онлайн або телефоном. До переліку публічних службовців, які мають звітувати, потрапили президент, керівники та депутати парламенту, урядовці, очільники правоохоронних, антикорупційних і силових органів, Нацбанку, судді Конституційного суду тощо. Якщо посадові особи несвоєчасно подаватимуть або взагалі не подадуть декларації про контакти з олігархами, їх можуть звільнити з роботи. У документі фігурує також поняття «представник олігарха», тобто особа, яка проводить зустрічі і бесіди з публічними службовцями від імені або в інтересах олігарха.

▲ Дмитро Разумков

Фото з фейсбук-сторінки Дмитра Разумкова

Закон окреслює, що таке «участь в політичному житті» — це фінансування діяльності політичної партії, політичної агітації або проведення мітингів або демонстрацій з політичними вимогами. Однією з ознак участі в політичному житті є виплата грошових коштів, здійснення робіт, надання товарів або послуг на користь учасників політичної агітації, мітингів або демонстрацій з політичними вимогами або членів їхніх сімей.

В реєстр також будуть вносити інформацію про юридичних осіб, бенефіціаром яких є олігарх, і про осіб і партії, на політичну діяльність яких олігарх давав гроші.

Щодо «значного впливу на засоби масової інформації», то згідно з законом, аби бути визнаною олігархом особа має бути бенефіціаром або контролером певного медіа, тобто отримувати прибутки від нього чи керувати ним.

Треба зазначити, що майже всі українські політичні та інформаційні телеканали належать людям, яких

▲ Володимир Зеленський і Сергій Шефір

Фото з сайту president.gov.ua

президент Зеленський перелічував у своєму зверненні, коли оголошував про наміри приборкати олігархів. Так, телеканал «Україна» та «Україна 24» входять до групи «SCM», контрольованої Рінатом Ахметовим. Серед власників каналу «Інтеру» фігурують Дмитро Фірташ, Сергій Львовичкін та Валерій Хорошковський. Телеканал «1+1» належить Ігорю Коломойському. Телеканали «ICTV» та «СТБ» належать Вікторові Пінчуку та його дружині Олені, доньці президента Леоніда Кучми. «5 канал» та «Прямий» — п'ятому президенту, а зараз народному депутату Петрові Порошенку. Канал «Еспресо» — Івану Жеваго, сину бізнесмена Костянтина Жеваго. Телеканал «24» — меру Львова Андрію Садовому. Можна ще згадати канали «112», «ZIK» та «NewsOne», офіційним власником яких є народний депутат Тарас Козак і проти якого у лютому цього року РНБО ввела санкції, — вони зникли з ефіру. Ці канали пов'язували із Віктором Медведчуком.

Щоби не потрапляти у реєстр олігархів, відтепер бізнесмени, вочевидь, будуть змушені продавати свої медіа. До речі, якщо медійні активи людини, підозрюваної в олігархії, перейдуть до особи з бездоганною діловою репутацією, то нового власника медіа вже не розглядатимуть як можливого олігарха.

Критика закону: головна претензія —
«ручне управління»

Закон критикує опозиція, а також голова парламенту Дмитро Разумков. Документ спікер спрямував до Венеціанської комісії на експертизу, її висновок має надійти у грудні. Головна критика документа стосується повноважень Ради нацбезпеки і оборони України визначати, хто є олігархом. Однак і інші статті закону критикують і називають популістськими та такими, що не мають правових механізмів для реалізації. Опозиційні фракції називають закон інструментом політичних переслідувань критиків влади.

«Нестабільним протистоянням» назвав ініціативу президента представник Європейської ради з міжнародних відносин Ендрю Вілсон: «Кампанія протидії вплинула на заходи проти деяких олігархів, але в цілому вона неповна. Кампанія стимулює тенденцію Зеленського до управління неформальними засобами. Це дозволило йому діяти швидко, але це має ризик повернути олігархічний вплив і дозволить легко змінити реформи в майбутньому».

Натомість Рада Європи привітала Україну з ухваленням антиолігархічного законодавства, а колишній генеральний секретар Турбйорн Ягланд назвав реформи важливим кроком на шляху виконання українських зобов'язань перед Європою.

Дмитро Разумков — «він працює на свою
політичну кар'єру, а не на президента»

1-2 жовтня у Трускавці пройшло віїзне засідання президентської фракції «Слуга народу», на якому був присутній і Володимир Зеленський. Під час виступу перед фракцією він прокоментував роботу Ради нацбезпеки та оборони і висловив думку, що олігархи та державні зрадники нарешті відчували на собі тиск. Крім цього зазначив, що у програмі президента не існує пунктів, які не можна виконати. Роботу партії «Слуга народу» за два роки при владі він оцінив на «трийку

з плюсом» за 5-бальною шкалою, а свою власну — на «7-8» за 12-бальною.

Також Зеленський заявив, що партія «Слуга народу» має мільйони питань до Дмитра Разумкова, який прийшов до влади в команді президента і два роки незмінно очолював парламент. Наразі він вже не є членом команди, впевнений Зеленський. За його словами, спікер мав підтримувати позицію партії у питанні санкцій та боротьби з олігархами, але він пішов іншим шляхом. Фракція вже збрала більше за необхідні 150 підписів для його відставки.

Щодо його наступника, то одним з вірогідних кандидатів називають Руслана Стефанчука (з 2019 року — радник президента, його представник у Верховній Раді, перший віцепікер та головний ідеолог партії «Слуга народу»). Володимир Зеленський повідомив, що фракція ще обговорить це питання та обере кандидатуру більшістю голосів.

Замах на Сергія Шефіра —
«привіт» від олігархів?

Вранці 22 вересня — напередодні голосування в Раді за закон про олігархів — під Києвом стріляли в автомобіль першого помічника президента Сергія Шефіра, який є близьким другом Зеленського та багато років працював з ним у «Студії Квартал-95». Він їхав однією автівкою, без охорони. Напад скоєно на досить безлюдному відрізку дороги, там немає камер та погано працює мобільний зв'язок. Скільки було нападників — невідомо. Вони зробили близько 18 пострілів з автоматичної зброї, більше десяти куль влучили в автівку Шефіра, зокрема три — у 58-річного водія. Після поранення водій проїхав ще близько 5 кілометрів до стоянки супермаркету, що і врятувало чоловіка життя. «Метою пострілів було в тому числі зупинити автомобіль, якщо б зупинився автомобіль через 50 або 100 метрів, то наслідки були б однозначно трагічними», — прокоментував подію міністр внутрішніх справ Денис Монастирський. Сергій Шефір зупинив «швидку допомогу», яка проїжджала повз, і водія, пораненого у стегно, доставили в лікарню. Йому зробили операцію, життю чоловіка нічого не загрожує. Сам помічник президента не постраждав.

Слідство розглядає три основні версії нападу на Шефіра: через його державну діяльність; тиск на вище керівництво держави; дестабілізація ситуації в країні, зокрема за участі іноземних спецслужб.

Фото з фейсбук-сторінки Ірини Венедіктової

▲ Розстріляна автівка Сергія Шефіра

Сергій Шефір впевнений, що метою замаху був вплив на команду Зеленського і президента особисто. Він каже, що не займався серйозними та небезпечними справами, які могли би стати причиною нападу особисто на нього, конфлікт всередині владної команди також заперечує.

Дехто серед опозиціонерів вважає, що подія могла бути «постановкою», натомість генеральна прокурорка Ірина Венедіктова в це не вірить: «Коли ти бачиш кучність куль, коли розумієш, що авто рухалося при цьому, яким чином йшли кулі, коли змінювалася швидкість, яким чином збігається рана з отворами на дверях — тобто це не постановка, це було зрозуміло ще 22 вересня». Зі свого боку міністер МВС відрізняє, що метою злочинців було не налякати, а саме вбити першого помічника президента.

У владній команді не приховують, що вважають винними злочинців в законі та контрабандистів, які потрапили під санкції РНБО, а також олігархів, які до цього вже готуються. На допити викликано багато людей «з дуже відомими іменами», а президент пообіцяв властиву відповідь. «Передавати мені привіт пострілами з лісу в автомобіль мого друга — це слабкість. А ось відповідь буде сильною», — сказав Зеленський. Нападники наразі не знайдені, слідство триває. ■

Тетяна ДАНЮЧЕНКО

ГРОМАДА

Юрій Гаврилюк, Григорій Купріянович, Гжегож Януш

У Холмі вшанували пам'ять Михайла Грушевського

У неділю, 26 вересня, у Холмі відбулись відзначення 155-ї річниці від народження Михайла Грушевського. Організаторами заходу були Українське товариство, Кафедральна православна парафія святого Івана Богослова та Підляський науковий інститут.

Син Холмщини — Батько незалежності

Михайло Грушевський зробив неоціненний внесок як у дослідження історії нашого народу, так і в побудову самостійної української держави. Саме він став основоположником модерної вітчизняної історіографії та першим головою Центральної Ради Української Народної Республіки. Видатний діяч народився у Холмі 29 вересня 1866 року. Його батьки переїхали сюди роком раніше. Тато Михайла, Сергій Грушевський, отримав посаду вчителя російської мови та літератури у місцевій гімназії, а пізніше почав вести педагогічні курси для вчителів початкової школи. Проте вже восени 1868 сім'я покинула Холм.

Майбутній очільник УНР провів у місті лише перші два роки свого життя. Як пише політик у автобіографії, він майже нічого не пам'ятає з того періоду.

Тим не менш, факт народження Михайла Грушевського у Холмі відіграв ключову роль у формуванні та збереженні національної свідомості тамтешніх українців. З 1991 року місцева громада регулярно відзначає ювілеї народження діяча. Останній раз урочистості відбувалися у 2016 році. Тоді на честь відомого земляка громада встановила пам'ятний хрест на території церкви святого Івана Богослова, де хрестили Михайла Грушевського.

Зі слів голови Українського товариства Григорія Купріяновича, цьогоріч святкування були під загрозою через пандемію. Однак українцям вдалося вшанувати пам'ять славетного уродженця Холма.

Урочисті події

Відзначення розпочалися із панахиди біля пам'ятного хреста. Її відслужив настоятель д-р о. Ярослав Щур. Після

цього усі присутні вирушили до меморіальної дошки на будинку, де народився Михайло Грушевський. Біля неї відбулося покладання вінків.

Продовжились урочистості в публічній бібліотеці імені Марії Пауліни Орсетті. Там пройшов науковий симпозіум під назвою «Михайло Грушевський — постать, діяльність, зв'язки з Холмом». Доповіді звучали як українською, так і польською мовами.

Відкривав конференцію Юрій Гаврилюк, котрий розповів про обставини, за яких родина Грушевських переїхала до Холма та представив коротку історію міста: від його заснування князем Данилом Романовичем до часів Російської імперії. Як зазначив науковець, народження першого очільника української держави саме у цьому місці є випадковістю, адже його сім'я походила із Наддніпрянщини, а вчителювання у Холмі було лише коротким епізодом у кар'єрі батька.

Наступним слово взяв Григорій Купріянович. Його доповідь познайомила публіку із біографією Михайла Грушевського. Дослідник звернув увагу на те, що відомий холмшанин вів діяльність у різних сферах: література, наука, викладання, політика. Згадав також про малознаний духовний вимір життя Михайла Грушевського. Зокрема, зазначив, що він був церковним опікуном у львівській православній парафії, а також входив до комітету будови церкви св. Георгія.

Останнім доповідачем був Гжегож Януш. У своєму виступі він зосередився на політичній та публіцистичній активності Михайла Грушевського. Дослідник підкреслив, що спочатку політик бачив Україну автономією у складі Російської імперії, але пізніше його погляди еволюціонували до більш самостійницьких. Крім того, науковець заявив, що хоча формально в УНР не було посади президента, Михайло

Грушевський де-факто виконував його функції.

Кульмінацією святкування став концерт. На його початку промови виголосили почесні гості події. Серед них були: українські дипломати, громадські діячі, представники міської та воєводської влади, а також делегація депутатів Львівської обласної ради.

Після офіційної частини розпочалися виступи молодих артистів. Першими свою творчість презентували учні міжшкільних груп навчання української мови у Любліні. Потім молода бандуристка Іванна Купріянович виконала твір «Молитва за Україну». Закривав концерт фольклорний ансамбль «Гілочка» з Черемхи. Колектив заспівав: «Чорноморець», «Ой десь у полі шуміли тополі», «А я вчора та й на ярмарку була», «У вишневім саду стежечка вузенька» та інші відомі народні пісні. Публіка жваво реагувала на виступ та охоче підспівувала виконавцям.

На завершення урочистостей Григорій Купріянович виголосив промову, у якій подякував усім партнерам та гостям заходу.

Відтак голова Українського товариства поділився з нами своїми враженнями від його проведення:

«Ми дуже раді, що відзначення 155-річчя народження Михайла Грушевського мало кілька вимірів. По-перше, була спільна молитва. Це дуже важливо, адже релігія відіграє значущу роль у житті місцевої української громади. До того ж й сам Михайло Грушевський був вірянином. По-друге, відбулася конференція, котра мала на меті схилити публіку до рефлексії над нашим минулим. По-третє, пройшов концерт, який підкреслив наше шанобливе ставлення до видатного земляка».

Іван КИСЛОЩУК
Фото автора статті

Хор в Улючі

Фото надав автор статті

Закодована пам'ять

Намагаюся зрозуміти святість батьківського слова, яке так радувало мене, коли я був дитиною. Святість батьківської хати, якої я не бачив і про яку так солодко розповідав мій тато.

Пригадую, ніби то було вчора. Він брав мене на коліна і починав говорити тихим голосом про своє минуле солодкими, мов цукерки, словами, зрозумілими для мене. Я слухав, а все, що почув, — зберіг у пам'яті. А нині все це стелю перед вами рядками батьківської мови.

Бувало, що він повертався пам'яттю у часи свого дитинства й описував мені минуле своє і родини, яке весь час жило в його душі. Вливав мені любов до всього рідного. А говорити він умів. Розповідав мені, як садив сад на підгір'ї своєї ниви, як щепив на принесених з лісу

дичках яблуні і груші... Коли він про це говорив, його лицем лилися сльози. Це був доказ його любові до рідних земель. Боже, як він любив свій рідний край, свій рідний Улюч — про село, яке з димом пішло у 1946 році, міг говорити годинами... Посаджений ним сад здичів, уже давно заростає бур'яном, а з бур'яну виростають дички нових дерев. Може, на них колись мудрі люди щепити будуть нові сади? Все те історія осудить.

Тато цю свою любов до всього, що рідне, зашепив і в моїй, тоді ще дитячій душі. Вона весь час вростає в моє життя, а нині також — у життя моїх синів, і я впевнений, що і внуки мої нею жити будуть.

Так до мене, маленької дитини, тоді говорили: «Ти, сину, послухай історію свого тата, родини. Мого села вже немає. Пішло воно з димом, як кадилина

святість у вічність, у яку незабаром підмоя душа. Добре, що тоді, в ті жорсткі часи, не відібрали у мене життя».

Знай, що працював я у Франції дуже багато і тяжко. Там заробив гроші, привіз їх додому, і з часом поставив хату. Бляхою покрив. Гарна була. Я тішився зі своєї хати, як мала дитина з подарованою іграшки. Раптом я побачив, як хату, яка мені святістю була, охопив вогонь, а дим і попіл вітер відносив у небо. То брат-християнин нам хату спалив... Певно, тому, що вона була наша, як наше село, як наше Надсяння...».

Роки летять швидко, наче вода Сяном, коли сніги тануть у весняну пору. Люди, що знали тата, кажуть, що він нікому не був ворогом. Він чесний українець, християнин. Любив усіх людей.

Прогнаний з рідного Надсяння в чужину... За що? Чому? Кажуть, акція «Вісла» прогнала тата, мене і родину з рідної землі, щоби там між чужими ми тихо пропадали. Без віри і мови — недовгий їм шлях. Щоби з часом ми стали німі, а все, що знали — забули... Такого не сталося. Ми не пропали. У нас є мова, яку в серці принесли на чужину батьки живою. Тому ми нині багаті на пам'ять, на історію свого села, свого дому. На історію рідного Надсяння...

Був Улюч моїх батьків, у якому всі люди з собою жили у злагоді. Дві церкви в селі були. На Дубнику — старенька, як прабабуся, стоїть і чекає своїх парафіян, своїх вірних улючан... Туристи відвідують її, бо ти, бо я — далеко від рідного села. Була й нова церква, побудована на початку XX сторіччя. При ній діяв хор, у якому співали мій тато, вуйко і стрик, та багато інших з родини...

Нової церкви уже нема, хоча пережила вона страшну війну. Немає Улюча предків наших. Хору теж не існує. Тільки не зник Сян, який так люблю згадував тато... Не зник також Дубник. Сяну і Дубника переселити, вигнати з рідного Надсяння не вдалося грішним людям. Гора і ріка завжди там були, вони там є і там будуть, щоби говорити нащадкам, що ми там колись жили.

То не II Світова війна осиротила нас. То у мирний післявоєнний час прийшли люді і зруйнували наш рай. Спалили село, а люди, як писав наш геній Тарас Шевченко, «розлізлися, мов мишенята». Хтось — до лісу, хтось — до родини в іншому селі. Бувало, що тих, які не мали сили втекти, убивали. Але й у тих, що тікали, стріляли...

Через рік нас усіх зібрали на майдані в селі і вигнали з рідної землі, а далі в худоб'ячих вагонах порозвозили по півночі і заході Польщі.

Улюч пережив сотні років, лиш того післявоєнного варварства, пережити не був спроможний. Улюча батьків уже немає. Церкву нову розібрали... Зі старої на Дубнику зняли бляхи і вкрили її гонтом... Усе це вчинили вони. Спитаєш — хто? Є такі, що кажуть, що цей злочин зробили слов'яни-християни. А яка тут різниця? Спалили село. Нас насильно вигнали і взяли наше прадідівське майно. Роки минають. Батьків нема. Село — у чужих руках нині. Коли говориш про це дитині, вона не може збагнути, що сталося.

Ось таке лихо прийшло колись... Молись, щоби ти не переживав того, що наші батьки. З Богом! ■

Василь ШЛЯХТИЧ

ІНТЕРВ'Ю

У гостях IMI Radio – практичний психолог Андрій Сасов

Фото авторки статті

«Побалакаємо українською» на IMI Radio

Як звучить голос України на багатомовному радіо Польщі

IMI Radio – найбільш багатомовне радіо в Польщі. Це окрема атмосфера і окреме життя, де переплітаються культури, мови, традиції. Де не важливо, хто ти і чого досягнув, важливо те, наскільки сильно ти любиш своє, рідне. IMI Radio – це одна, здавалося б, невеличка студія, яка, уявіть собі, об'єднала близько 20 країн. Людей із різних континентів і куточків світу, які годинами готові транслювати світові свою культуру та мову. І хоча звучало IMI Radio на, як мінімум, 18 мовах, найбільше завжди було української...

Як усе починалося?

– Фонд «Inna Przestrzeń» (Варшава) працює з різними проектами і з людьми з різних міст. Так от, в межах однієї зі співпраць, ми поїхали у Відень, де нас запросили на радіо «Орандж», де програми ведуть аматори. Саме там і загорілися ідеєю створення IMI Radio, – розповідає голова фонду Вітек Хебановський.

Вітек Хебановський

Ідейним засновником IMI Radio вважають Мамаду Діуф (до речі, він сам – мігрант із Сенегалу), який був директором громадської організації «Afryka Inaczej» і членом правління фонду «Centrum Wielokulturowe». Він же був ведучим на кількох варшавських радіостанціях.

– Саме в той же час реалізувалася ідея створення мультикультурного центру. Тому ми відразу виділили одну кімнату для радіостудії. Першими радіоведучими стали Мамаду і Себастьян

Корсак. Вони обидва мали досвід роботи на радіо. Так і почалася наша пригода. Це був травень 2015 року, – говорить Вітек Хебановський.

Пережили кризу і здобули міжнародну нагороду

Минулий рік став переломним для IMI Radio. Довелося виїхати з мультикультурного центру і шукати інше приміщення. Потім почалася пандемія і радіо зовсім затихло.

– Нам довелося переїхати в приміщення фонду «Inna Przestrzeń». І так символічно, що саме тут колись зародилася сама ідея IMI Radio, і ось тепер воно «говорить» звідси, – посміхаючись, розповідає Вітек.

Потім було 10 місяців перерви, а вже в листопаді минулого року роботу відновили. Почався новий етап у житті радіо – нова команда, ідеї, нові люди та програми. А ще IMI Radio отримало нагороду міжкультурних досягнень Міністерства закордонних справ Австрії. Вона ж і стала порятунком у важкий для проекту час, адже радіо отримало фінансування.

Хочеш стати радіоведучим – приходи! IMI Radio шукає волонтерів

Радіоведучим може стати будь-хто – було б лише бажання та ідея. Головна мета IMI Radio – зробити його багатокультурним і багатомовним. Тому кожен іноземець, який приїздить до Варшави, може вести свою аудіцію (програму) рідною мовою.

– У цьому вся суть, і ми маємо берегти таку нашу ексклюзивність. IMI Radio – це живий організм, де постійно змінюється потік людей, ідей і самих аудіцій. Бо наші ведучі – це волонтери, які не мають якихось чітких зобов'язань. Якщо вони можуть, то приходять записувати програми, якщо ні – то ні. Ми нормально до цього ставимося, бо розуміємо, що робота не оплачується. Але в цьому волонтерстві є своя унікальність, оскільки можна спробувати щось нове чи навіть реалізувати себе, – говорить Вітек.

Зараз на IMI Radio можна почути 13 програм, кожна з яких ведуть від однієї до трьох людей. Є передачі музичні, є у вигляді інтерв'ю. Ефір радіо весь час заповнений – або авторськими аудіціями, або музикою.

– Є програма, яку веде полька – для неї це просто хобі. Також можна почути голоси волонтерів з Румунії, Азербайджану, Казахстану, Іспанії, – продовжує голова фонду.

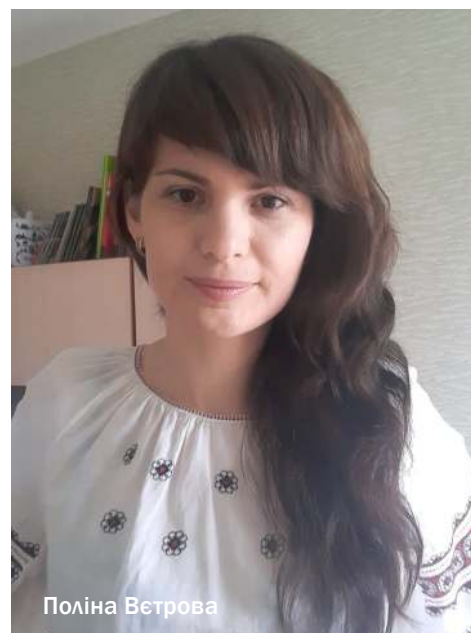
І додає, що завжди радий бачити нові обличчя за мікрофоном IMI Radio!

«Побалакаємо українською» або про що говорять на українських ефірах

Був час на IMI Radio, коли 40 % ефіру займали українські програми. Це пояснюється тим, що наших людей у Варшаві найбільше серед усіх іноземців. Зараз поки що є одна радіопередача, яку можна почути щочетверга о 19.00. Ведуть її **Поліна Ветрова і Надія Шуль**.

– Я дуже хотіла, щоб українська мова звучала в ефірі, бо ми – одні із найближчих сусідів Польщі, велика частка українців проживає тут. І я тут працюю, у фонді, тому, для мене немає складності провести ефір. Проте це мій новий досвід, – говорить Поліна, яка більше відповідає саме за технічну підготовку ефірів, хоча вже провела близько 20 радіо-інтерв'ю.

Поліна Ветрова – урбаністка, архітекторка з Полтавщини. Працювала викладачкою в коледжі культури, двох міських радах, брала участь і організо-

Поліна Ветрова

увала проекти партисипативного планування громадських територій. Заснувала громадську організацію «Гадяч Дружній», яка допомагає звичайним мешканцям реалізовувати соціальні міські ініціативи. У Варшаві проживає рік – працює в фонді «Inna Przestrzeń» як координаторка проекту «Академія молодих архітекторок і архітекторів» та експертка з партисипативного планування громадських просторів на території країн Східного Партнерства.

Програму «Побалакаємо українською на IMI Radio» започаткувала для підтримки емігрантів, які шукають себе в чужій країні. Аби показати, що можна не тільки працювати, а й повноцінно жити, й навіть розвивати ту країну, в якій ти живеш. Щоб показати, що кожен з нас – цінний і може віднайти себе там, де є. Відкрити себе у Варшаві.

Надія Шуль приїхала до Варшави з Тернопільщини 6 років тому. За освітою – педагогиня, тому і тут, у Польщі, весь час працює з дітьми. Зараз викладає у дитячому клубі «Рукавичка», що діє при Українському домі та паралельно працює в дошкільному закладі. Надія – волонтерка. За її плечима чимало українських та спільних – польсько-українських акцій і заходів. Один із них – «Миколай пам'ятає про тебе» (завдяки волонтерам діти з багатодітних сімей, які втратили на війні батька, отримали 19 грудня подарунки).

Надія, до речі, на добровільних засадах працює і в IMI Radio. Бо українські аудіції – то для неї більше, ніж просто радіорозмови, то розмови з Україною. Вона впевнена: українці – це справжня сила, і українська громада у Варшаві за-

Надія Шуль

слуговує на те, аби бути щасливою і самодостатньою.

Ідею робити ефіри з українцями дівчата пояснюють тим, що хотілося почути і поділитися історіями земляків, які приїхали до Польщі. Показати, що є багато спільного між мігрантами, щоб кожен українець, хто слухає ефір, відчув, що він не один. І, можливо, надихнувся цікавим прикладом успіху гостей IMI Radio.

Хто вони – українські гості польського IMI Radio

Це українці з різних сфер діяльності. Від студентів та вчителів – до власників бізнесу.

Частіше за все героїв для інтерв'ю шукає Надія Шуль. За роки життя у Варшаві познайомилася з багатьма цікавими українцями. Тому, за словами Надії, особливо шукати гостей IMI Radio не доводиться, бо з половиною вона просто дружить.

– Говоримо про Україну та про все українське. Я сама користуюся тут усім «нашим»: від нотаріуса до кав'ярень. Бо мова йде про підтримку свого, рідного. Зазвичай у нас на ефірах немає випадкових людей. Це надзвичайні українці, які несуть українське у Польщі і неабияк пишаються цим, – говорить Надія Шуль.

Серед «надзвичайних українців»: Роман Зінчук (Вінниця) – засновник та головний тренер клубу Спарта ММА Варшава (чемпіон Європи із ММА, чемпіон Польщі із Комбат Джигу Джигу, чемпіон України із Бойового самбо); Андрій Сасов (Кривий Ріг) – практикуючий психолог у Варшаві, Наталія Кравець (Севастополь) – директорка української школи «Материнка»; Єлизавета Коструб – лауреатка багатьох міжнародних та всеукраїнських конкурсів, виконавиця фольклорних пісень, учасниця вокальної студії «Мальва» (Варшава).

– ...Я ловлю все, що пов'язано з українським. Саме тому на IMI Radio звучить українська мова, українська музика, українське слово. І багато того, що дійсно піднімає дух. Бо після кожного ефіру ми ще кілька годин можемо поговорити. Є люди, яких знаєш лише годину ефіру, а вони потім стають друзями. IMI Radio – це така українська родина, яка насправді об'єднує. І ми з нетерпінням чекаємо кожного четверга, зустрічей з людьми, які змінюють нас, – ділиться Надія Шуль.

І часто буває так, що українське IMI Radio стає дійсно платформою для нових знайомств і проектів. Адже гість за гостем, як ланцюжок – підтягуються люди, яких об'єднує спільне бажання – зберегти в собі Україну. ■

Олена САВЧЕНКО

Фотографії з фейсбук-сторінок героїв статті

Лемківські прислів'я і приповідки Василя Баволяка

Продовження з 40 числа «НС»

Дуже місця в праці Баволяка займають прислів'я о родині. Маме ту приклад обсервації життя в спільноті на протязі віків, але також специфіку гумору і практицизм Лемків. Показують они віття, матір, діти, але тіж кумів і дальшу родину: «Што брате зможу, то ти допоможу» (с. 54). Не все так мусит бути: «Забуде тя і брат рідний, коли-с бідний» (с. 25). Барз важне ест пошанування родичів, але і з них можна делікатні пожартувати: «А мій няньо так мал ся і я в нього вдал ся» (с. 36). Сына треба виховувати, але і добрі трактувати: «Вчий сына не колом, а добрым словом» (с. 34). Лемкы николи не забывали о Бозі. Звертали ся до Нього в відповідній ситуації, але служыл тіж як пересторога: «Хто родичів зневажає, того Бог карат» (с. 34). Мужчина, хлоп, муж в прислів'ях часто выступають заміні, синонімічні, а при тім нерідко показаны сут з зауважальным сарказмом и іроніей: «Най бы пил, най бы бил, лем жебы хлоп был» (с. 32). «Жебы хлоп розум одоброти, лем бабу треба му дати» (с. 32). Тота баба, то часто тіж жена. То кус таке зневажливе трактування жінок з позиції мужчыны, яке зауважаме в прислів'ях. Нее то лем лемківський припадок. З мамом ест подібні як з няньом. В родині она є барз важна, але и їй можна приліпити латку: «Яка мама, така і я сама» (с. 31); «Мамо, хвалят нас. (А хто?) Вы мене, а я вас» (с. 31). Але як бы ся діти занадто «збісили», то все повинні памятаати: «Зневажыш маму, підеш скоро в яму» (с. 31). Жарты, дотепы адресованы сут до вшиткых. Часом досадны міцно, а часом такы вытончены: «А дід бабці купил капці, за короткы были, то одрізал пальці» (с. 27); «Віділи діды свої біды, увидят внуку свої муку» (с. 27). В випадку діда маме просто травестацию польского прислів'я з дядом, котрий бесідує з образом: «Гварил дід до образу, а він до нього ани разу» (с. 27). В лемківських прислів'ях-оцінках можемо однотувати деяку грубоватість, але то є спільне для народної творчості загалом, треба вшеляко не перекачати границі доброго смаку ци такту. Одсылам ту до *Księgi humoru ludowego*, red. D. Simonides, Warszawa 1981, котра показує, же з тым може быти ружні. В томі Баволяка злосливости, дотинки керуваны сут до вшиткых постей, якы находиме в прислів'ях. Маме и такий приклад: «Дівка як раз почує, то дома не ноує» (с. 27), або ишы: «І попова дівка як з хлопом лежыт, то ся не молит» (с. 27). О спомнутім выще хлопці прочытае: «Покаль в хлопа сила, то і хвостиком кыват» (с. 33). Менше досадне є таке: «Як копа, то юж неє хлопа» (с. 34). Тот ряд мож бы продовжувати, але покличу ту лем такы два: «Каждо свекра родом з пекла» (с. 38) и не менше вражающий доказ о бабі: «Хто стару бабу поцілує, тот сто дни одпусту отримує» (с. 39). Може то нас навет коробити, можеме ся корчыти на такы невышуканы порівняня ци оцінки, але остає нам лем ствердити, же маме ту тзв. «хлопске почутя гумору» и прозу жытя на селі. З деякым задумом, тай в стилію «хлопской філософії» можеме прияти таке переконання: «Хлоп два разы в жыттю шаліє, раз як ся женит, а другий як сивіє» (с. 33).

Жебы дале не тягнути тоту шыроку тему в книзі Баволяка замкну єй таком обсервацийом просто з жытя: «Кум не родина, Зят(ь) не дітина, а невістка чужа кістка» (с. 37). Не лем такы сільскы реалії нашлы в прислів'ях своє відбитя. Маме ту добре и зле поступування, лінивство и працовитіст, згідне, або ні, подружжя, сімейство, або ишы ріжных сусідів. Нее рады помістити, што добрі розумієме, вшиткы не прикликаны и поминены ту ситуації и факты. На закінчяня того ряду прикладів прикличу иши два дуже переконливы: «Бідна жена така, што ма мужа пияка» (с. 47) и: «Не поможут і дохторы, як хто на смерт хворий» (с. 58).

Треба посмотріти шырше

Зобраны через В. Баволяка прислів'я и приповідки обіймають цілий спектр жытя лемківской спільноты. Была юж родина, ганчы и недостатки єй членів, и шырше мешканців Низкого Бешкіду. Не поминуту и такых його представників як коваль и єгомость. Як иде о першого, то чуєме онім переважні похвальны опінії, але о другім не все. Єдна з них є така: «Єгомость бере і з живого, і з мертвого» (с. 86) Сьвашеники загалом не мали в Лемків найліпшой опінії, але преціж навет найменше село хотіло мати церков, з котрой ближе до Бога. А як церков то и єгомость. Ци з ним ближе ім было до Нього? Може то лемківська специфіка, тай не забывайме приповідку: «Без Бога ани до порога». Барже лемківске за духом буде таке: «Жебы ся Богу помолити, треба свічку запластити» (с. 89). Серед десятк подібных шпильок керуваных в єгомость є така: «Єгомость ма бріх, як діравий міх» (с. 87). Але Пан Біг все є справедливий и добротливий: «Видит Пан Біг з горы, хто до чого скорий» (с. 84). Треба лем ся постарати, а Він то зауважыт: «Моль ся, роб і прос Бога, а будеш мал дос (т)» (с. 83).

Сусідами Лемків по наші північні сторони были Полякы, Жыды и Цигане. Прислів, в котрых виступуют тоты нації, не є дуже, лем о Жыдах кус більше. Зауважаме ту типовы опінії, якы о них панували. О першых, котрых звали тіж Ляхами, — в чім чуєме кус пейоративний посмак — але преціж можна од Русина почути и таке: «Не бій ся Ляху, бо я сам в страху» (с. 99). Были и барже досадны. Зато о Жыдах, в стосунку до котрых не было історичных претензий и не были тіж пышныма панами, як Полякы, стосунок был інший. То правда, же з нима треба было ся пильнувати, але жыти ся дало. Не забывайме, же праві в кождім селі была корчма, а часом и не єдна. Не все тото сусідство выходило хлопам на добре: «Де хлоп тратит, там Жыд ся богатит» (с. 204). Так як и в польській приповідци о грошах и Жыді, Лемки тіж віділи в тім корыст: «Добрі рано Жыда спіткати, будеш шастя мати» (с. 104). Інакше смотріли в Бешкідах на Циганів. По селах были они переважні ковалями або музыкантами, але не газдами. Знаме тото переконання, же «Циган не оре, циган не сіє...». То кым были для Лемків? Хыбаль не за барз клопотливима

сусідами: «Знає Циган грати, а Жыд гандлювати» (с. 97). Переважні были бідны, зато не дивує така забавна опінія: «Бе Циган Циганку за пістну стиранку» (с. 97). По такых оцінках зазриме, як Руснакы віділи сами себе. Ту, парадоксальні, може заскочыти нас факт, же оцінювали себе критичні. Коли посмотріли бы-зме до лемківского гумору, то там выгледат то так само. (A. Ksenicz, *Specyfika humoru łemkowskiego*, [w:] *Humor polski*, Mon. pod red. D. Brzozowskiej i W. Chłopickiego, Kraków 2014, ss. 519-533). Зачнийме од концепту: «Ой вы бідны Руснакы, чом-сте такы глуптакты?» (с. 103), або ишы: «Жыє Лемко вітром, водом і голодом» (с. 101). Але буде и штоси протилежне: «Лемко хоц бідний, але гоноровий» (с. 102). Потрафит тіж радити собі в потреби: «Лемко все грошами обертат, в єдного пожычат, а другому вертат» (с. 102).

Не є можливе ани конечно однести ся до вшиткых груп тематичных шырше, ци спеціальні до єдної з них, якы разом представляють тзв. малу фольклорну форму. Їх вартіст є імманентна сама в собі и вписує ся в форму груповой творчости. Окрім показаных юж шырше такых як родина, клір ци Бог не менше цікавы сут тоты, котры односят ся до родинного села Автора, до календаря и поры року ци до природы. Вказал єм юж на близкіст медже прислів'ями и лемківским гумором, што міцно проявлят ся, коли річ иде о Сьваткові и єй сусідах. Маме ту дос прикладів на то, як трактували они сами себе и як іх трактували. Лемківске жартування з чужых, а преціж своїх и зо себе самых зауважыл и однотувал ишы в половині XIX віку Володимир Хияк (A. Ksenicz, *Włodimir Chylak — zapomniany dziejopis beskidzki*, [w:] *Literatury Słowian Wschodnich...*, red. M. Ściepuro, Zielona Góra 1999, ss. 123-133.) Коли тепер чытаме том Баволяка, то стверджаме, же од часів нашого письменника нич ся властиві не змінило. Видиме, же дуже з них має старий родовід и такы не змінені дішли они до наших часів. Ци Сьваткова была Велика, богаташа од Сьватківки? Може кус и была, але без застережень позволяла єй газдам уважати себе за ліпшых од сусідів. В прислів'ях и приповідках о них є насмівання, сарказм, пересада, о чім сами Сьватківяне добрі знали. Але о сусідах преціж повідали: «Не хочеш мати дзядівку, не бер жену зо Сьватківки» (с. 93). Потрафили тіж и о своїх повісти таке: «В Сьваткові і куры чубаты, і дівкы пыскаты» (с. 94). Певно в дусі добрі розуміли як ест, але лекше посьміяти ся зо сусіда. Жебы вшеляко не перехваляти себе, то додавали ишы: «Сьваткова, Сьваткова, село гарде, лем біда доокола» (с. 94). Як одповідали сусіде своїм адресажам? Не маме на то доказу в тім томі. Підперали ся при okazji гонором: «Не было пана над сьватковяна» (с. 96), але поєднавчо додавали: «Сьватковьянка дівка гарна (ту українізм), але до роботи марна» (с. 96). Додавали иши о них: «Ціле віно сьватковьянки, ложка масла і маслянкы» (с. 96).

Бесідувати з повагом, але и з сарказмом, то доказ захованя певной міры, рівновагы до себе и до сусіда. Такого

ограничынна не нашмарят звертаня ся до природы ци поры року. Вікы обсервації натурального оточынна позволяло Лемкам вытігати з того практичны внескы. Маме ту пару такых: «В осени і заяц выпасений» (с. 107), ци ишы: «В літі гаруєш, в зимі тыжден смакуєш»; «Як на яр тепло на дворі, буде хліб в коморі» (с. 109); «Зима з ледом, літо з медом» (с. 111). Каждый місяц має свої приповідкы: «В квітні і сьніжком сіє, і сонце гріє» (с. 113); «В марцу бер ся газдо до ярцу» (с. 116). Маме ту и позір на погоду и практичне його выкорыстаня. Тот мотив є шыроко презентувани в томі, подібно як прислів'я, якы тычат ся люди, поєдинчного человека, характеру ци моральности.

Покажу лем пару такых и без шыршого коментаря. Маме ту такий: «Бідному бракує лем того, а богатому вшиткого» (с. 120) Сконденсуваны ту сут ріжны характеры, подібні як в наступнім: «Люди на світі дуже, лем човека трудно найти» (с. 122). Можна ишы барже досадно: «Дурного вчыти, то як в решеті воду носити» (с. 124). Але кый все має два кінці: «Дай глупому розум, як го сам не маш» (с. 127). И тот припадок и дуже іншых маюť свої варіанти, што позволят показати конкретний припадок з гумором, об'єктивні або ишы з розвагом: «З мудрым і з біды вийдеш» (с. 128); «Молодий може вмерти, а старий мусит» (с. 130). О наших хыбах можна повісти не лем образowo, але и як бы абсурдно: «Лінивий спит на сідачы, а робит на лежачи» (с. 128). Барже вычурне, вышукане и з глубшым сенсом може быти таке: «Зо злим сподій ся доброго, а з добрым злого» (с. 141). Тот ряд сентенций можна бы потягнути дале. Можут они быти просты, але преціж и глубоки: «До люди по розум, до матери по серце» (с. 141). Може не сут они спеціальні вышуканы, але переконуют своїм епістемологічним змістом.

Зазначыл єм на вступі, же в такий богатий тематичні и обырний том можна зазріти лем частково, зато з переконаньом треба повісти, же працю Автора, вложену в його приготування, треба оцінити барз позитивно. Том показує як богата ест народна інвенция и естетична уява. Вказує то тіж як міцна є віра мешканців Бешкідів в порядок сьвіта, котрий може быти добрий або злий, але такий наш, знаємий, бешкідський. Лемкы добрі знали слово біда, а я повім ту, же ишы, як єм был діттином, то часто чул єм од нашой бабы приповідку: «Біда біду найде, хоц сонце за гору зайде». Його сьлід нашол єм и в ті книзі. Колиси не розуміл єм лем тото «за гору», бо там, де-зме ся нашлы по 1947 році, гір не было. Ци в прислів'ях будеме відіти нашы людскы прикметы, рисы характеру: «Дай серцю волю, заведе в неволю», ци природу: «Добре дерево, добры овочы родит», ци ишы зьвірята: «Добрий пес од злодія мяса не іст» - то морал або пересторога з них буде ся містила в загальных нормах етики и епістемології. Но то як? — Буде то народна мудріст, ци лем форма малой народної творчости? А може єдно и друге? Каждый одповіст собі на тоты запытання сам.■

Андрій КСЕНИЧ

Історія

Церква у Добратичах (стоїть при в'їзді в село з боку Тересполь)

Добратичі: українське минуле села над Бугом

У це південнопідляське село потрапимо, їдучи дорогою № 816, що понад самим Бугом з'єднує Тереспіль (польське «передмістя» Берестя) з КПП Зосин-Устилуг – «брами» до Володимира, колись столиці Волинського князівства, до складу якого входила також заселена русинами-українцями Берестейська волость. Охоплювала вона міста й села, розташовані також на лівому березі Бугу, які сьогодні входять до складу Білянського (Білопідляського) і Володавського повітів Люблінського воєводства. Саме тут (хоч у 1944-1947 роках ці терени охопили обидві хвилі виселень) україномовне населення проживає також сьогодні. Хоч-бо у статистичних даних про національний склад мешканців воно непомітне, все ж його присутність «зраджують» діючі православні церкви Білянського, Тереспольського й Холмського деканатів, яких близько до Бугу поміж річками Володавкою на півдні та Керною нарахуємо кільканадцять. До речі, половина цих храмів була збудована відносно недавно, звісно, на місці знищених у першій половині ХХ ст. До числа «сакральнo ревіталізованих» належать також Добратичі, де з одного боку дороги побачимо могилки (кладовище) й «церквище» з хрестами на місці вівтарів колишніх храмів, а з другого – невелику сучасну церкву.

Задокументована добратицька історія сягає у далеке минуле – на пів тисячі років. Відомо, що 1523 року пушкар (пушка – це гармата) Марко Зубрицький за дев'ять років служби на Берестейському замку дістав від великого князя литовського і руського Жигімонта винагороду – три пусті жереб'я (великі ділянки ґрунту) на Добратичах, відтак купив ще від сусіда млин... Пізніше Добратичі, вже як село, перейшли у власність магнатської родини Сопігів, нащадків першого підляського воєводи Івана, який свою резиденцію побудував у недалекому Кодні. Нові власники влаштували тут один з трьох фільварків свого коденського маєтку, який проіснував до початку ХХ століття, коли його ґрунти були розпродані.

Саме ж село Добратичі було невеликим – 1828 року мало 26 домів та 199 мешканців, у 1880-х роках – 43 доми з 228 мешканцями. Існували тут тоді початкова школа та парафіяльна церква Воздвиження Чесного Хреста. У ХVІІ столітті коденські Сопіги (Сапєги) були вже римо-католиками. Все ж, виконуючи свої обов'язки щодо підданих «руської віри», які до того часу ходили молитись у інше село, Микола Сопіґа 1626 року фундував у Добратичах парафію, для якої наказав збудувати церкву та виділив земельне угіддя для утримання пароха. Зрозуміло, що справжніми фундаторами церкви були селяни, адже гроші у поміщиків «з'являлися» саме завдяки їхній праці.

До 1875 року добратицька парафія була греко-уніатською та, за даними церковного календаря на цей рік,

нараховувала майже 900 прихожан, які проживали у самих Добратичах та в селах Городники, Жуки, Лебедів (була тут філіяльна церква), Кожанівка, Колпинок, Михалків, Муравець. На початку 1905 року у цих та інших селах гміни Костомолоти налічувалося загалом 4,5 тисяч мешканців, в тому числі 96,2% православних, 1909 року – 5,0 тис. мешканців, у тому числі 91,6% православних. Був це тоді найбільший відсоток православних на всьому холмсько-підляському ліво-бережжі Бугу, отже, процес переходу у римський католицизм, який стався після проголошення у квітні 1905 року т.зв. толеранційного указу, був тут невеликим. Старші мешканці Добратичів та сусідніх сіл, звісно, добре пам'ятали період унії, як і російські знущання над «опорними», все ж своїє церкви не покинули та в костел не пішли.

Храми, у яких добратицькі віряни молилися у ХVІІ-ХІХ століттях, були дерев'яні, але 1906 року завершено будівництво нової мурованої церкви Воздвиження Чесного Хреста, яка, разом зі старшою, була знищена 1920 року під час боїв з більшовиками, на цьому терені особливо важких. Отже, п'ятирічний період воєнного лихоліття, що почався влітку 1915 року вимушеним біженством вглиб Російської імперії, приніс для Добратичів справжню катастрофу – у вересні 1921 року, коли був проведений перепис населення, нараховано тут всього-на-всього 100 осіб (43 в селі і 57 у фільварку). Проживали вони у 15 будинках, причому в селі збереглися лише три хати (можливо, що були новозбудовані), окрім яких для житла пристосовано ще п'ять інших будинків. У фільварку було сім хат, в яких проживали виключно римо-католики. Склад мешканців села був мішаний – 33 православних, сім римо-католиків і три «іншого християнського» віросповідання, всіх однак записано як «польської національності». Завдяки дальшому поверненню біженців та натуральному приростові напередодні Другої світової війни Добратичі мали вже втричі більше мешканців – 206 осіб в самому селі та 103 в «колонії Добратичі», отже на ґрунтах колишнього фільварку.

Черговим катаклізмом була Друга світова війна та її наслідок – зміна кордонів та «обмін населенням», що відбувся у 1944-1946 роках, а відтак акція «Вісла». В перших місяцях 1946 року в Добратичах проживали 194 особи. Переселення до СРСР було невеликим – лише 12 осіб, в тому числі дві родини по 2 особи та восьмеро людей індивідуально. На 1947 рік, в період проведення акції «Вісла», в Добратичах мешкало 175 осіб, з яких 68 осіб (26 родин) 11 липня 1947 року примусово переселено до повіту Мронгово в Ольштинському воєводстві (в селі залишилося 28 родин поляків – 107 осіб).

Повернення українців в рідне село стало можливим у другій половині 1950-х років. Завдяки цьому Добратичі зараз знову мають свою православну парафію, утворену 1994 року, з невеликою дерев'яною церквою. Вона, до речі, не нова, але перенесена з Білої-Підляської, де у 1980-х збудували мурований парафіяльний храм (а до Білої вона потрапила, ймовірно, з Сичина під Холмом). У 1995 році стала вона напроти місця, в якому розташовувались старші добратицькі храми та сільський цвинтар.

На цвинтарі зберігся цікавий кам'яний пам'ятник, встановлений на могилі о. Павла Шиманського (1782-1852), одного з нечисленних «вчених русинів» того часу, який останні роки життя провів, проживаючи з родиною свого брата, добратицького пароха о. Івана Шиманського.

Народжений у Орхівку біля Володави, у священничій родині, Павло Шиманський був перш за все діячем на церковній ниві. Спочатку працював у Холмі як професор греко-уніатської семінарії (1810-1817), а відтак у Варшаві – на богословському факультеті Варшавського університету (був обраний деканом), а після ліквідації університету російською владою у тутешніх духовних римо-католицьких школах – Голувній семінарії та Духовній академії (до 1841 р.). Немає сумніву, що з одного боку, як і більшість покоління священників, що передувало поколінню «Руської Трійці» та її послідовників, він був культурно полонізований, та ще й чверть сторіччя працював у польській столиці. Тому й можна до нього вжити слова «natione Polonus», символом чого є хоч би польськомовний напис на пам'ятнику, який 1856 року фундували «obywatele podlascy», отже, місцеві шляхтичі-землевласники – всі поляки, хоч деякі із руським корінням. Не забував однак і про своє «gente Ruthenus», адже не лише займав високу посаду у капітулі Холмської єпархії, але й цікавився церковною історією. Був, між іншим, автором брошури «Kazanie na przeniesienie cudownego obrazu Najświętszjej Maryi Panny z kaplicy Bazylikańskiej do Katedry w Chełmie 1825 roku miane» (йшлося про повернення ікони до Пречистенського собору, відновленого після пожежі). У цій проповіді, на основі публікацій єпископа Якова Суші (ХVІІ ст.) та новітніх істориків, які користувалася даними «Галицько-волинського літопису», о. Шиманський вивів свою схему руської історії Холма та Холмської ікони. Позаяк була це проповідь, то й стиль історичної розповіді красномовно-заплутаний, тому цитуємо у скороченні: «Більше ніж вісімсот років тому, коли Бог вподобав просвітити ідолопоклонницький Руський народ християнським вченням, Володимир Великий, князь, який правив у цих краях, призначивши єпископа і побудувавши на Горі церкву на славу правдивого Бога, поклав в ній цю Ікону та віддав під опіку Богородиці новозаведену святую віру, себе і народ. І хоч первісний Божий храм завалився, а на місці, де його спорудили, поросли дуби та сосни, але цінна Володимирова закладка залишалася. Воздвигнув її знов близько 1240 року Данило князь, пізніший король Галицький. Благочестивий оцей Володарін, очищаючи Холм, тобто гору, від хашів, заснував місто. Відтак, змурувавши Собор, переніс до нього скарб свого прапращада. Відтоді цей безцінний образ Богородиці, який зазнавав різних нещасних випадків, без шкоди є збережений до нашого віку». Сучасний польський біограф о. Павла Шиманського, Ришард Жмуда, вважає, що з-під його руки вийшов також «Szkic dziejów Kościoła ruskiego w Polsce», виданий 1880 року у Кракові під іменем Юліана Бартошевича (автором крадіжки мав бути Казимир Юріанович Бартошевич).

Інша особа, цього разу з Добратичами зв'язана своїм народженням, – це вчений у галузі електротехніки Микола Максимович, який побачив тут світ 16 (29) квітня 1914 року (помер 29.06.1981 у Львові). Його біографія також заплутана, адже молодим увірвався у пропаганду, що розсівалася з московського сталінського кубла.

▲ Пам'ятник на могилі о. Павла Шиманського

▲ Пам'ятник на могилі о. Йосифа Торби

КУЛЬТУРА

Сяніччина – це дім

У кінці вересня зусиллям львівської команди товариства «Вирій» вийшов новий путівник з серії «Стежками предків». Цього разу автори приділили увагу Сяніцькому повіту. Як і у випадку минулого проекту, «Любачівщини», експедицію та видання вдалося реалізувати за підтримки Українського культурного фонду, що приніс потужну якісну зміну в культурний простір України.

Перша презентація нового видання відбулася 24 вересня у Центрі Шептицького в Українському католицькому університеті у Львові. А 26 вересня команда «Вирію» перетнула кордон і ділилася результатами своєї роботи у «столиці» досліджуваного регіону – в Сяноці, а також у селі Мокрому, яке численно заселяють автохтонні українці. Як підкреслюють автори проекту, саме завдяки місцевій підтримці під час документальної експедиції їм вдалося здобути чимало цікавої інформації та глибше познайомитися з особливостями території. Згодом цього самого дня презентація путівника відбулася також у Народному домі в Перемишлі, де дуже по-дружньому, але все ж таки з неабияким очікуванням звучали питання: коли напишете про мій регіон?

— Ми прийняли такий принцип, що регіон обираємо за бажанням людей, які захочуть з нами працювати і предки яких походять з цієї території. Минулого разу ми обрали Любачівщину за бажанням Станіслава Клосовського, предки якого походять зі Старого Брусна. Зараз на Сяніччину «потягнув» нас Тарас Радь, коріння якого — у селах Репедь та Шавне. Отже, якщо хочете, щоб ми наступний путівник зробили про землі, звідки ваші предки, — приєднуйтеся до нашої команди, будемо разом над цим працювати — оголошують автори путівника.

Справді, емоційне ставлення до цього проекту відчувається не лише від людей, особисто зв'язаних з регіоном, але загалом від усієї дуже «зграної» і професійної команди, серед якої далеко не всі походять із Закерзоння. Це мабуть одна із переваг проекту — він виготовляється в Україні, стосується території за її межами, та все ж таки викликає залученість та по-

зитивні відчуття: повагу, цікавість, а також своєрідну ностальгію.

Новий путівник вже на перший погляд товстіший, об'ємніший за попередній. Це викликає подив також тому, що він творився у час пандемії, коли дослідники зі Львова мали дуже обмежені можливості перетинати кордон і вести безпосередні дослідження. Це вда-

▲ Члени ГО «Вирій» на презентації: Тарас Радь, Роман Стрехалюк, Христина Дубницька, Ольга Світзинська

лося лише два рази і з великими зусиллями. У цьому контексті велике значення мала добра воля людей, які ділилися своїми родинними історіями та пам'ятками (зокрема старими фотографіями), державних архівів та інших установ, а також місцевих експертів. Серед авторів путівника є сильне усвідомлення потреби командної роботи, вміння дослуховуватись до зауважень та критики, а також залучування до праці чергових партнерів як з Польщі, так і з України.

Новий путівник «Стежками предків» дуже привабливий естетично, «зелений» та гарно редагований. Він описує сім гмін: міську та сільську гміну Сянік, а також гміни Тирива-Волоська, Заршин, Босько, Буківсько, Загір'я та Команча. Якщо почати гортати його сторінки, швидко можна здогадатися, що регіон, з яким маємо до діла, сильно відрізняється від дослі-

джуваного раніше. Оскільки в путівнику «Стежками Любачівщини» бачимо чимало фотографій збережених церков та місць пам'яті, то тут більше кадрів, в яких «природа повертає собі свою власність». І справді, мандрівки Сяніччиною будуть мати набагато більше зв'язку зі спілкуванням з дикою природою, руїнами та залишками церков, цвинтарів і капличок, ніж з пізнанням існуючої української спадщини густо населеної Любачівщини. Утім, новий путівник складений саме так, щоб можна було взяти його в подорож та шукати українських слідів, відвідуючи одне місце за другим. Звісно, людей, яким близький контекст тих земель, можуть вражати позначені чорним коментарі під назвами сіл: Кам'янки, Суховате, Прибишів чи Ратнавиця, де написано «село не існує». Утім, дуже важливо, що вони все ж таки були віднайдені та зафіксовані. Про те, щоб вони опинилися в путівнику і щоб зберегти після них пам'ять серед теперішніх українців, подбав Тарас Радь. Саме він під час експедицій турбувався про те, щоб віднайти кожне неіснуюче вже місце українського поселення до 1947 року, задокументувати та описати. Таким чином, знайшлося їх в путівнику біля 20.

Сяніччина — дуже різноманітна, адже це територія, на яку чимало українців повернулося або звідки уникнуло виселення (хоча б через роботу на залізниці або мішані подружжя). Таким чином в регіоні маємо такі виняткові села: Мокре, Команчу чи Гломчу, а також сам Сянік, в яких діють греко-католицькі та православні парафії, працюють громади Об'єднання українців у Польщі та народні ансамблі. Це також помітили автори путівника. Безперечно, за змістом цей фактор також відрізняється від попереднього видання, тому що на Любачівщині українського громадського життя зараз практично не існує.

Головною цільовою аудиторією, на яку спрямований проект, є перш за все молоді люди, покоління яких часто називають «зумерами». Вони звикли до візуального переказу, отже, тому у путівнику віддається перевага фотографіям та графікам. Це вони мають у першу чергу заохотити до мандрівок. Ці молоді люди можуть відкривати землі походження своїх бабусь і дідусів, яких у кількості понад пів мільйона переселено у 1944–1946 роках на територію України. Цей путівник допоможе пояснити певні факти, наприклад, те, що згадана бабуся або дідусь не обов'язково були поляками, хоча й народилися на території Польщі. Цей путівник стане також в нагоді нащадкам акції «Вісла», які вже зараз не мандрують у рейдах «Карпати», які були дуже популярними у 80-х роках минулого століття. Молоді люди зараз багато часу проводять у соцмережах. Також з думкою про них автори проекту створили спеціальний додаток до карт Google. Якщо вписати у браузер карт «Стежками предків», зможемо побачити чимало фотографій, зроблених під час експедицій, у тому числі також знімки з безпілотної території неіснуючих сіл, на яких накладено обриси колишньої забудови.

Буквально через два дні після повернення з Перемишля команда «Вирію» провела чергову презентацію путівника у Києві, де його могли побачити також фундатори — Український культурний фонд. Варто згадати, що саме меценат, коли вперше почув запитання: чи можна реалізувати культурні проекти, які стосуються українців але поза межами Польщі? — відповіли: «Ми саме на це чекали». Це дає надію, що УКФ оцінить хорошу роботу «Вирію» та буде підтримувати також чергові видання та дослідження стежками наших спільних предків. ■

Кася КОМАР-МАЦИНСЬКА
Фото авторки статті

Продовження з 9 сторінки

У трагічному для селянства підсовєтської України 1933 році він вступив до Львівської політехніки, став членом підпільної комсомольської організації та розповсюджував нелегальну літературу, за що 1937 року був заарештований і виключений із університету, а у 1939 навіть потрапив до табору у Березі-Картузкій. Можна сказати, що мав багато щастя, не пробуваючи тікати до «вітчизни пролетаріату», де міг зразу потрапити під дуло «великого терору» («єжовщини»). У 1941 році у підсовєтському вже Львові Миколі вдалося закінчити навчання на електротехнічному факультеті політехніки, після чого отримав призначення на посаду у конструкторському бюро Харківського електромеханічного заводу. Перед захопленням Харкова німцями підприємство було евакуйоване на схід, а у 1943 році молодий інженер-електротехнік потрапив як радист до диверсійного загону НКВС (Народний комісаріат внутрішніх справ; рос. — Народный ко-

миссариат внутренних дел — НКВД). Можливо, навіть радянська дійсність не розвіяла його віри у те, що московський комунізм веде народ у краще майбутнє, адже з 1945 року Максимович — комсорг ЦК ВЛКСМ у Львівському політехнічному інституті, а з 1947 року — член ВКП (більшовиків). Хоч, звісно, сидячи зараз у зручному кріслі у Більську та будучи людиною на пів сторіччя молодшою, яка ніколи не жила «під советами», невелике маю право засуджувати тих, хто опинився під пресом сталінщини, яка нищила не тільки насильством, але й брехнею. З іншого боку — швидке «стрибання» на високі сходи професійної кар'єри у Львівській політехніці, де Максимович вже у 1950 році стає заступником ректора з навчальної роботи, а в 1953 — ректором, практично пожиттєво (адже коли 1963 року переходить працювати у Львівський університет ім. І. Франка, то на таку ж посаду), свідчить не тільки його талант, але й факт, що з боку влади мав повну довіру. Інша справа, що енциклопедичні довідки не подають інформації про,

так би мовити, «інтимні подробиці стосунків ректора з політичною владою» і його ставлення до своїх підлеглих та студентів.

Біографія «радянського вченого» Максимовича, «мандруюча» добратичька церква, хрести на місці храмів, знищених війною, врешті цвинтар, на якому поряд з пам'ятником отця професора Павла Шиманського побачимо також надгробок о. Йосифа Торби, уродженця Галичини, що був останнім уніятським парохом і першим православним настоятелем у Добратичах (помер 1880 року). Оці символи, «знаки часу» показують, що кожне місце на нашій землі має свою історію, що кожна біографія вписана у свою добу. Бо ж всі люди, незалежно від своєї сили і впливу, перебувають у полоні свого часу і обставин, які можуть зробити й жертвами. Що ж — коли подумаємо про те погане, що сталося, — скажімо за Шевченком «Слава Богу, що минуло»... Та й мандруймо далі. ■

Юрій ГАВРИЛЮК
Фотографії автора статті

РЕЦЕНЗІЇ ТА ОГЛЯДИ

Іван Златокудр, «Вірші для Тебе». Львів: Видавництво «Сполом», 2021. – 128 с.

Поет Іван Златокудр у рідних Винниках

До нашого літературного середовища у Польщі долетіла вістка, що поет Іван Златокудр видав нову поетичну збірку. Презентував він її у місці свого народження, у рідних Винниках, поблизу Львова. Збірка стала нагодою для Івана Златокудра, щоб поїхати в Україну і розділити читачку радість з тими, хто прийшов до Винниківської бібліотеки на презентацію. Створена вона у 2000–2021 роках.

«Вірші для Тебе»

Стало гарною літературною традицією, що свої творчі надбання поет Іван Златокудр презентує у Винниківській бібліотеці. Мова про нову книжку поета «Вірші для Тебе», яку він видав у 2021 році у Львові у видавництві «Сполом». Подія відбулась 8 вересня. На зустріч завітали шанувальники його поезії. Прибула на подію також поетеса та письменниця Надія Мориквас, яка цікавиться творчістю Івана Златокудра, історією його життя, історією Винників і взагалі феноменом української літератури за межами України.

Презентація книжки показала, що Іван Златокудр, незважаючи на вік, залишається активним автором та невтомним поетом. Йому у 2021 році виповнюється 91 рік. Попри те, поет приїхав до рідного містечка, щоб зачерпнути

ти звідси творчої наснаги на майбутнє. Він прибув в Україну, щоб показати любителям його поетичного слова, що вірші для нього — важлива частина життя. Це, зокрема, підкреслила на творчій зустрічі з поетом Надія Мориквас, яка є авторкою наукових статей про Златокудра.

Журналістка Лариса Кубська пригадала, що поет народився у Винниках на вулиці Руській, але з кінця 50-х років живе і творить у місцевості Куніці-Лігницькі у Польщі. Закінчивши юридичний відділ Вроцлавського університету, поет не полишав писати. І це було своєрідним доповненням його працюючого життя в іншій країні. Його метафоричні вірші нагадують влучні мініатюри.

Іван Златокудр завітав також до редакції «Винниківського Вісника» з творчим подарунком — своєю новою збіркою.

У доробку автора десять збірок поезії українською мовою і чотири — польською. Про оформлення своїх книжок поет сказав: «Для обкладинок моїх збірок я використовую фотографії, які сам роблю, переважно у Винниках. Коли книжечка вже сформована, обдумую, яке фото пасувало б до її змісту. Мої обкладинки показують дерева, природу, які символізують плін мого життя, плін часу та зміни». Варто нагадати, що Іван Златокудр є відомим поетом, членом Спілки польських літераторів Вроцлавського осередку. Народився 7 квітня 1930 року у Винниках під Львовом. Живе у Польщі з 1959 року, з 1972 року — в місцевості Куніці-Лігницькі. Закінчив Львівський зооветеринарний інститут (у 1956 році), отримав юридичну освіту у Вроцлаві (у 1970 році). З 1960 року працював спеціалістом із сільського господарства в адміністрації державних сільгосппідприємств, а з 1976 року — юридичним консультантом. Видав численні збірки віршів. Його поезія друкувалася у «Нашому слові» (з 1961 року) та інших виданнях. Іван Златокудр перекладав також вірші польських поетів на українську мову та з української літератури на польську

мову. Вірші поета перекладали Тадеуш Хрусьцелевський, Зігмунт Юзеф Рибак, Едвард Зих.

Поетична апеляція до минулого

Нова поетична збірка Івана Златокудра наслідує його попередні видання. Навіть обкладинка створена самим автором. У ній поет знову повертається мовою поезії до місця свого народження. Винники стають храмом туги, поверненням у минуле і шемом за далеким дитинством.

▲ Іван Златокудр підписує свою нову збірку

Поетова збірка невелика за розміром, проте виповнена ліричними творами з їх апеляцією до молодості. Як сказала Мирослава Олійник в одній з рецензованих нею видань поета: «Златокудр уміло поєднує спогади дитинства з лише йому властивими образами: «дитинство:// синє небо// спіймане в сітку на метеликів», «краю// вернись// — звідки мій човник хлоп'ячий// чомусь не вертає», у яких відчуваємо тугу за «білими зимами малих колядників». Серед рядків поезії знаходимо й образ яблука: «яблучка снігурів веселих», «несу червоне яблуко зорі», «яблука з саду дитинства» та інше.

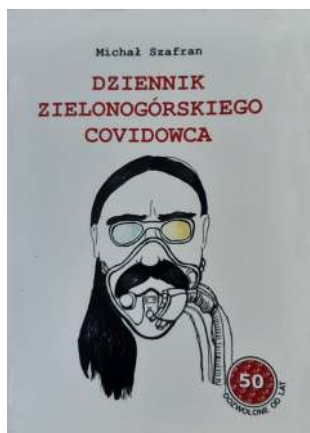
Те, що поет називає поверненням, насправді залишається спогадом влас-

ної історії та життя. Мирослава Олійник добре підмітила, що за короткими фразами Златокудра «криються» не лише неповторні пейзажі, але й його власне сприймання довколишності і відчуття: «мистецтво: нескорені соняшники// з дивовижного городу саду маляра світла», «тануть сніги// у білий цвіт заворожені// дажбог сонцеликий// велів цвісти тернам і рожам», «...на брові неба// зійшла ягода тернова// безгомоном дум вечорових».

Поет Іван Златокудр щедрий на лірику, піднесений, відкритий на окрилене слово. У його новій збірці примітні дві важливі поетичні риси: вималюється хронологічна послідовність та володіння відчуттям плину часу, якого не зупинити. Це дає поетові вільний подих слова, невідомий мові шоденності. Збіркою володіє святковість і відданість натхненню. Безумовно Іван Златокудр як поет тужить за своїм минулим, але з трепетом серця занурюється також у теперішнє. Десь у над-реальному ставленні до життя виглядає також майбутнє. Це закономірно, поет пише вірші з потреби серця. Він вкладає в мінімалізовані образи багатогранні думки, далеко в минулому заховані спогади і почуття. Поет пригадує особисті історії, щоб надати їм динамічного змісту, а у загальній історії Винників побачити щось своє і рідне. Ось що сказав на тему творчості поета літературознавець Іван Немченко: «Поезія Івана Златокудра сприймається як суцільний гімн на честь сонця, життя, краси. Солярний образ та його варіації є наскрізними в ліричних збірках співця і захоплюють своєю різноманітністю та несподіваністю».

Поетична збірка Івана Златокудра — це своєрідний виклик хронології часу: «сльозою прощального крику // меркнулого в небі ключа / на щоці яблука сонцевого / печаль відділа / ще мамин сонях жевріє / — нездоланний грозами — / зерна надії / кидає в чорнозем». Таким зерном надії залишається нова поетична збірка Івана Златокудра, яку так радісно привітали читачі і друзі. ■

Тадей КАРАБОВИЧ
Фото надав Іван Златокудр

Історія хвороби і одужання

Пандемія коронавірусу (COVID-19) спричинила серйозні зміни як у нашому повсякденному житті, так і в функціонуванні цілих країн. Тому книжок та різних публікацій на цю тему на видавничому ринку від початку пандемії з'явилося відносно багато. Одні розповідають про виникнення вірусу, інші — про життя у новій реальності та про те, як боротися з новою небезпекою. Серед такого широкого вибору привернути увагу читача непросто. Напередодні четвертої хвилі пандемії друком вийшла невелика за обсягом книжка під заголовком «Щоденник зеленогірського хворого на ковід» (мовою оригіналу — «Dziennik zielonogórskiego covidowca»).

До Михайла Шафрана хвороба прийшла несподівано. Першого січня 2021 року у його дружини піднялась температура та з'явився кашель.

— Захотілось мені вчора виходити у самому халаті на балкон, щоб подивитися феєрверки! Простудилась! — каже жінка.

— Я Маланку чемно проспав. Нічого мені нема, — відповів їй Михайло Шафран. Однак захворіла не жінка, а він. Автор книжки внаслідок хвороби потрапив до тієї ж лікарні у Зеленій Горі, що й перший хворий на ковід у Польщі. Видання однак не є детальним описом хвороби. Автор книжки у дитинстві хотів стати письменником, а згодом — журналістом. Так, однак, не склалось, але книжка стала немовби схрещенням цих двох пристрастей. Читач довідується не лише про процес видужання від ковіду, але й про родинне життя автора, його батьків, приятелів, зацікавлення, життєві цінності, винесені з дому, а походить він з української родини.

— Мене ввели у фармакологічну кому і підключили до респіратору. Мій розум каже, що я нічого не повинен пам'ятати з того часу, коли я спав, але я чітко пам'ятаю два сні, — пише Михайло Шафран.

У першому сні він побачив свого батька, який прийшов до його лікарняної палати. Обличчя батька було стурбоване — син рідко бачив його таким. З коридору було чути голоси мами та вуйка з Климківки... А ще раніше Михайло Шафран зателефонував до дру-

жини й попросив, аби після смерті похоронити його в Ганчовій.

— Я не уявляю, що лежатиму на якомусь великому цвинтарі, серед тисяч незнайомих небіжчиків, де іноді важко знайти могилу «деліквента». Малі сільські кладовища, безумовно, файніші, а поховання звичай менш коштовні. Дружина на це погодилась, але тільки тому, що Михайло був у важкому стані і неможливо було про це дискутувати.

Після місяця перебування в лікарні Михайло Шафран одужав, хоча процес цілковитого повернення до «нормальності» був ще попереду: «Було погано, потім трохи краще й знову погано». Йому пощастило потрапити до компетентних, хороших спеціалістів, а також те, що хвороба прийшла у «добрий час». Знайомий зеленогірський професор, який захворів у листопаді минулого року, перед тим, як потрапити у лікарню в Тожимю, об'їздив у швидкій допомозі пів воеводства. Можливо, якби Михайло Шафран захворів пізніше, не було б для нього місця у лікарні в Зеленій Горі, не було б вільного респіатора... Найгіршими були перші два тижні.

У книжці ми прочитаємо про найбільш складні моменти видужання. Казати, що ковід — це страшна хвороба, це так, ніби нічого не сказати, оскільки одні вже звикли до неї, а дехто досі не вірить у її існування. Хтось, не маючи у своєму оточенні когось, хто важко переживав, надалі ставиться до хвороби скептично, хтось — просто байдуже. Інший вважає, що шепитися проти коронавірусу не потрібно.

Українцям Михайло Шафран стає немов рідний, бо він закінчив український ліцей у Лігницьці, а школа зв'язує долі її учнів на довгі роки.

Автор особливо рекомендує прочитати свою книгу антивакцинаторам та тим, хто вірить у різноманітні теорії змови (польською — *ptaskoziemcom i antyszczepionkowcom*, — авт).

— Протягом кількох днів богослужіння за моє здоров'я правились у кількох місцевостях: від Гожова і Сквезини до Горлиць та Гломчі. (...) Гломча відома мені насамперед з того, що тут похоронений найбільш харизматичний вчитель, якого я зустрічав у житті. «Ясю» — може, комусь звучить несерйозно, але саме так ми про нього казали. Він був визначним філологом та людиною, яка мала специфічне почуття гумору. Мова про Івана Співака — легенду лігницького ліцею.

Уважний читач знайде у книжці інші знайомі обличчя та місця. Наприклад, постать духовного настоятеля, який немовби охороняв Михайла під час хвороби. Михайло Шафран книжку пише з точки зору віруючої особи, він був вихований у греко-католицькій родині, а батьки мали на нього великий вплив. Протягом понад п'ятдесяти років він не бачив, щоб вони коли-небудь сварилися.

Книжку буде тоді цікаво прочитати всім тим, хто хоча б у згаданих мною описах місць та осіб віднайшов власні спогади. Але це далеко не всі важливі моменти з життя Михайла Шафрана, їх у книжці набагато більше. ■

Анна ВІННИЦЬКА

Гурток у Білому Борі Об'єднання українців у Польщі та І Загальноосвітній ліцей ім. Тараса Шевченка запрошують на концерт

«Усе, чим радіє душа»

17 жовтня 2021 року, 11.00

Спортивний зал І Загальноосвітнього ліцею ім. Тараса Шевченка в Білому Борі, вул. Дворцова 25

Виступатимуть учасники художньо-освітніх майстер-класів:

- ▶ Колективи школи ім. Маркіяна Шашкевича і відділу ОУП у Перемишлі
- ▶ Кашубський колектив з Тухом'я
- ▶ Представники ромської меншини зі Щецінка
- ▶ Молодь шкіл ім. Тараса Шевченка у Білому Борі

Zadanie publiczne jest finansowane ze środków otrzymanych z budżetu Województwa Zachodniopomorskiego

Запрошуємо до єдиного в Польщі Дому золотої осені з українською душею у Пралківцях біля Перемишля

У ньому створені найкращі умови, які відповідають сучасним стандартам. Тут можна знайти затишне місце та всебічну опіку, що створює сімейну атмосферу.

Пропонуємо довгострокову підтримку важко хворим та людям похилого віку, які потребують цілодобового догляду. У нашому Домі — повний спектр якісних послуг:

- ▶ постійний та кваліфікований догляд;
- ▶ повноцінне харчування з урахуванням індивідуальних потреб;
- ▶ терапевтичні та інтеграційні заняття;
- ▶ святкування та культурні заходи;
- ▶ гарні кімнати та зали для спільних зустрічей;
- ▶ прогулянки та поїздки до Перемишля.

Наш персонал — це медичні сестри, фізіотерапевти, масажисти, санітари з досвідом роботи та необхідними знаннями. У Домі цілодобово чергують, щоби за потреби швидко допомогти. Ми проводимо також медичні консультації за участю лікарів. Можна скористатися індивідуальною програмою реабілітації.

Безбар'єрний простір та ліфт дозволяють переміщатися на інвалідних візках та інших пристроях для людей з особливими потребами. Внутрішнє сонячне патіо та великий сад з лавочками призначені для відпочинку мешканців. У будинку знаходиться храм Божого Милосердя, у якому кожного дня проводять богослужіння українською мовою.

Спільнота Сестер служебниць НДМ щиро запрошує поселитися разом усіх, хто цього потребує. Для цього потрібно лише оформити документи, які за потреби допоможе підготувати персонал. А оплата, пов'язана з проживанням та доглядом, у нас найнижча серед подібних установ.

Ekumeniczny Dom Pomocy Społecznej
Prażkowce 231, 37-700 Przemyśl
tel. 16 67 87 773 e-mail: edps.pralkowce@gmail.com

XIX Загальнопольський рисунковий конкурс «Рідні землі дідусів моїми очима»

Роботи можна виконати в різних пластичних формах (найкраще – формат А3). Просимо не класти на малюнки пластилін та гострі елементи, які можуть знищити дитячі праці під час транспортування. Братимуться до уваги тільки індивідуальні роботи.

На звороті (ззаду) треба вказати:

- ім'я і прізвище
- клас і школу, вік автора
- адресу і номер телефону.

Професійне журі оцінюватиме роботи у категоріях:

- 1) діти дошкільного віку (до 6 років)
- 2) школярі 7-9 років (початкова школа)
- 3) школярі 10-12 років
- 4) школярі 13-15 років.

Найкращі праці будуть нагороджені та показані під час XLVI Фестивалю українських дитячих ансамблів – Кошалін-2021.

Праць не повертаємо!

Роботи просимо надсилати до 20 жовтня 2021 на адресу:

Związek Ukraińców w Polsce
Zarząd Oddziału w Koszalinie
ul. J. Piłsudskiego 6/1, 75-500 Koszalin
tel.: 94 342-64-70, 884-994-009
zup_koszalin@wp.pl

Управа відділу ОУП у Кошаліні

З невимовним сумом і глибоким жалем сповіщаємо, що 1 жовтня відійшов у вічність

† Євген Лойко

Єднаємось у скорботі

з дружиною Лідою та рідними.

Редакційна колегія монографії Бартошицького педліцею №2

Єднаємося в жалю і скорботі та висловлюємо слова співчуття

Лідії Лойко і синам Андрієві і Дарію з родинами

з приводу смерті Чоловіка, Батька і Дідуся

† Євгена Лойка

Члени гуртка ОУП в Генсіках
Члени Парафіяльної ради в Асунах

«Велика печаль невимовна, мала печаль говорить»
(Сенека)

Розділяємо біль з нашою парафіянкою

Іриною Біндас-Сенько та її найближчими – сестрами Анною, Христиною, Марійкою та Йоанною з родинами з приводу смерті МАМИ

† Анастасії Біндас з д. Малий

(нар. в с. Явірник Сянницького повіту).

Особливі слова співчуття керуємо до **Вашого Батька** і бажаємо усім Вам спокійно перейти цей рубікон болю після втрати найдорожчої особи.

Управа і члени гуртка ОУП в Тшеб'ятові та парафіяльна спільнота

XLVI Фестиваль українських дитячих ансамблів КОШАЛІН-2021

відбудеться 13-14 листопада 2021 року (субота, неділя)

Заявки про участь ансамблів просимо надсилати поштою до 15 жовтня ц.р. на адресу:

Związek Ukraińców w Polsce
Zarząd Oddziału w Koszalinie
ul. J. Piłsudskiego 6/1
75-500 Koszalin
tel.: 94 /342-64-70, 884-994-009
zup_koszalin@wp.pl

У заяві слід вказати: ● назву ансамблю ● місцевість ● ім'я та прізвище керівника, а також його електронну адресу і телефон ● тему, заголовок, тривалість програми (субота – не довше 15 хв, неділя – 10 хв) ● кількість виконавців та опікунів (1 на 15 дітей) ● кількість мікрофонів тощо.

Управа відділу ОУП у Кошаліні

Передплата «Нашого слова» на IV квартал 2021 року				
ПОЛЬЩА				
Кількість примірників	Ціна одного примірника в передплаті	Квартал	Пів року	Рік
ЗВИЧАЙНА ПОШТА (PRZESYŁKA EKONOMICZNA)				
1 примірник	5,00 зл + поштові оплати	104,00 зл	208,00 зл	416,00 зл
3 примірники і більше (ціна одного примірника)	5,00 зл без поштових оплат	65,00 зл	130,00 зл	260,00 зл
АВІАПОШТА (PRZESYŁKA PRIORYTETOWA)				
1 примірник	5,00 зл + поштові оплати	118,00 зл	236,00 зл	472,00 зл
10 примірників і більше (ціна одного примірника)	5,00 зл без поштових оплат	65,00 зл	130,00 зл	260,00 зл

Наше Слово

Adres: Redakcja "Nasze Slovo", ul. Kościeliska 7, 03-614 Warszawa, tel.: prenumerata i reklama – tel./fax 22 677-88-10, redaktor naczelny – 22 677-88-11, sekretarz redakcji – 22 677-84-46, redakcja – 22 677-84-45.

E-mail: redakcja@nasze-slowo.pl, prenumerata@nasze-slowo.pl, ogloszenia@nasze-slowo.pl

Internet: www.nasze-slowo.pl

Kolegium Redakcyjne: Khrystyna Zanyk, Piotr Tyma, Paweł Łoza, Tetiana Daniuchenko, Anastazja Krawczuk, Daryna Popil.

Zespół redakcyjny: redaktor naczelny – Khrystyna Zanyk, zastępca redaktora naczelnego – Paweł Łoza, sekretarz – Tetiana Daniuchenko, redaktorzy – Igor Szczurba (Warszawa), Anna Winnicka (Koszalin), Grzegorz Spodarek (Kętrzyn), Katarzyna Komar-Macyńska (Przemyśl), redaktor stylistyczny – Olga Rusina, redaktor techniczny – Olga Michaluk, prenumerata, reklama – Lesia Korostatewycz.

Współpracownicy: Anastazja Krawczuk (Warszawa), Stefan Migus (Olsztyn), Piotr Andrusieczko (Kijów), Bogdan Tchórz (Górowo Iławeckie), Ludmiła Łabowicz (Białystok), Oksana Kulczewycz (Legnica), Jerzy Gawryluk (Bielsk Podlaski), Olena Humeniuk (Kijów), Adam Wiewiórka (Legnica), Daryna Popil (Warszawa), Oleksandra Iwaniuk (Warszawa), Zhanna Kuznietsova (Kijów), Ivanna Kyliushyk (Warszawa), Svitlana Melnyk (Kraków), Ivan Kysloshchuk (Lublin), Władysław Graban (Krynica Zdrój), Piotr Wirchniański (Gładyszów).

Wydawca: Związek Ukraińców w Polsce, ul. Kościeliska 7 03-614 Warszawa, tel.: 22 679-96-77 (sekretariat), 22 677-88-06 (sekretarz Zarządu Głównego), E-mail: zuwp@post.pl, sekretariat@ukraina.com.pl, Internet: http://ukraincy.org.pl, http://www.oup.ukraina.com.pl

Fotoskład: Redakcja „Nasze Slovo”

Druk: Drukarnia „Efekt”. Nakład 2500 egz.

Pismo dofinansowano ze środków dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji Związek Ukraińców w Polsce, ul. Kościeliska 7, 03-614 Warszawa

Konto bankowe dla wpłat w PLN:
47 1160 2202 0000 0000 5515 6292

Konto bankowe dla wpłat w EURO, CAD:
IBAN: PL47 1160 2202 0000 0000 5515 6292
BIC/S.W.I.F.T.: BIGBPLPWXXX
Bank Millennium S.A., ul. S. Żaryna 2a, 02-593 Warszawa

Konto bankowe dla wpłat tylko w USD:
IBAN: PL20 1160 2202 0000 0000 5515 6196
BIC/S.W.I.F.T.: BIGBPLPWXXX
Bank Millennium S.A., ul. S. Żaryna 2a, 02-593 Warszawa

Poglądy autorów publikacji nie zawsze są zbieżne z poglądami redakcji. Za wiarygodność faktów odpowiadają autorzy. Redakcja nie zwraca tekstów nie zamówionych oraz zastrzega sobie prawo ich redagowania, skracania i zmiany tytułów. Koresponduje z czytelnikami tylko na łamach tygodnika. Rozpowszechnianie materiałów z „Naszego Słowa” wyłącznie za zgodą redakcji.

Za treść ogłoszeń i reklam redakcja nie ponosi odpowiedzialności. „Nasze Slovo” dostępne jest w oddziałach Poczty Polskiej, w kioskach RUCH-u, w wybranych EMPIK-ach oraz w wydaniu internetowym www.eprasa.pl/news/nasze-slowo.

Prenumerata realizowana przez RUCH S.A.:
Zamówienia na prenumeratę można składać bezpośrednio na stronie www.prenumerata.ruch.com.pl
Ewentualne pytania prosimy kierować na adres e-mail: prenumerata@ruch.com.pl lub kontaktując się z Centrum Obsługi Klienta „RUCH” pod numerami: 22 693 70 00 lub 801 800 803 – czynne w dni robocze w godzinach 7⁰⁰ – 17⁰⁰.

4 1

ISSN 027-8254

9 770027 825412